

הערות בתשובת "יביע אומר"

ליומא דהילולא - ג' מרחשוון תש"פ

הרב ליאור עזרן

ראש כולל "משכן יצחק"

מבוא

זכינו בס"ד לקרבה מיוחדת מהגאון הגדול אביר הרועים רבי עובדיה יוסף זצ"ל, והסכים על ספרנו "אוצר הפנינים" שנדפס לפני כעשרים שנה, וגם ישב סנדק על בנו יהונתן נ"י. ואמרתי לכתוב כמה הערות שהתחדשו לי בעיון בדבריו (שו"ת יביע אומר ח"ה אה"ע סי' ה') כדרכה של תורה, כפי המובא בספרו "הליכות עולם" (חלק א') וזה לשונו, "ואף שהיו כמה מבני בבל מתרעמים על שאני פוסק נגד ספר "בן איש חי", החזיק בידי מורי הגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל, ועודד אותי להמשיך להורות בהלכה כאשר עם לבבי, ולא להשגיח על דברי ההמון האלה, אשר לא ידעו ולא יבינו. וכמשי"כ הגר"ח מוואלוז'ין בשו"ת חוט המשולש (סי' ט') בזה"ל: ואע"פ שאנכי שמשתי את מו"ר הכהן הגדול ומחוייב אני בכבודו ובמוראו כמורא שמים, מ"מ אני שומר מה שאמרו חז"ל (בבא בתרא דף קל:): כד אתי פסקא דדינא קמייכו וחזיתו ביה פירכא לא תגמרו מיניה, שאין לדין אלא מה שענינו רואות... וכ"כ בספרו רוח חיים (פ"ק דאבות מ"ד) שאסור לו לתלמיד לקבל דברי רבו כשיש לו מה להשיב עליהם, כי לפעמים תהיה האמת עמו, כמו שעץ קטן מדליק את הגדול". ע"כ.

האיסור בדורנו

פולמוס לבישת הפאה החל לפני חמש מאות שנה לערך, כאשר הגאון הספרדי בעל השלטי גיבורים התיר, ולעומתו הגאון האשכנזי מהר"י קצנלנבוגן חלק ואסר. ואחריהם באו עוד ועוד אוסרים ומתירים.

וכמאתיים וחמישים שנה לאחר מכן, כאשר כבר פשט המנהג ובטלו טעמי האוסר, כתבו הגאונים בעל שואל ומשיב ובעל מאמר מרדכי, שהם נכדיו של מהר"י קצנלנבוגן: "זקנינו שהאריך בפסק הלז, בלי ספק שכוונתו היתה לשם שמים, בשביל שראה שנפרץ בעת ההוא" (בספרם "מגן גיבורים" (או"ח סי' ע"ה), והאריכו להתיר את לבישת הפאה, ולבאר שטעמי האיסור אינם שייכים כאשר התפשט המנהג.

וכן כתב הגר"מ גרוס שליט"א בספרו "אום אני חומה" (דף צ"ד), וזה לשונו: "רבים האוסרים הוא משום מראית העין, והוא לפני שנתפשט לבישת הפאות. וגם טעם האוסרים שיסבור שהוא שערות ויבוא לידי הרהור, ליכא כיום".

וכן כתב הגאון רבי גבריאל ציננער שליט"א, מח"ס "נטעי גבריאל": "שיטת הפוסקים המחמירים הוא או בשביל חשש מראית העין או משום שהם משיער המת שאסור בהנאה או משום הרהור או משום דת יהודית או משום חוקות הגויים, וא"כ בזמננו שנתפשט שבנות ישראל הכשרות הולכות בפאה נכרית, והקלות דעת וכל שכן נכריות אינן הולכות רק בגילוי שערות ממש, לא שייך כל החששות. ומה שהביא רשימות של כמה גדולים שאסרו, טעם של רובם לא שייך בזמננו" (קובץ אור ישראל ל"ז).

והגאון רבי חיים ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל, לשעבר רב ומו"צ בנתיבות ואח"כ רב ומו"צ בשכונת רוממה בירושלים, בספרו "אבני ישפה" (חלק ה' סי' קמ"ה), כתב: "בזמננו יש מודעות רחוב שבני אדם תולים ברחובות על האיסור של הפאה הנכרית, וכמה הדבר חמור. אבל כפי מה שהוכחנו שכיום הדבר ברור שאין כאן מראית העין,

לא שייכים דברי הפוסקים שאסרו הפאה משום מראית העין, כי היום השתנתה המציאות. **ולכן מי שתולה מודעה על חומר האיסור, הוא מטעה את הרבים, כי יש על מה לסמוך**".

וכן כתב הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, בשו"ת "דת והלכה" (סי' א'): "ויש בזה צורך היום להתיר הדבר לספרדים ותימנים, שאם נעמוד לאסור להו פאה נכרית, יכשלו רובן ככולן של הצעירות במטפחת למחצה לשליש ולרביע רחמנא ליצלן, דהוה גם לדידהו איסור חמור טפי וכמש"כ, **ולכן אנן שליחותיהו דקמאי עבדי לצורך השעה להתיר פאות**, שיש בזה צורך ודת יהודית יותר מגילוי שערות במקצת. ואין ספק בחשש כהאי גוונא היום בעוונותינו הרבים, והגאונים שאסרו היו מצטרפים להורות כדברינו וזה פשוט".

וכן כתב מרן הגאון רבי שלום משאש כתב בשו"ת "שמש ומגן" (חלק ב' אה"ע סי' ט"ו והלאה): "רוב הפוסקים המחמירים היינו משום דת יהודית ומראית העין וכו', וזה היה קודם התפשטות המנהג בכל העולם. וכמו שכתבו בדבריהם 'אם תימצא אחת בעיר בטלה במיעוטה'. לא כן היום שכולם פרצו גדר ונעשה מנהג פשוט, **וגם המחמירים יחזרו בהם להתיר**, ונמצא רוב הפוסקים לצד ההיתר".

ועכ"פ גם בדורנו יש מעטים שאסרו הפאה, כהגר"ע יוסף (ובניו ותלמידיו). ובדבריהם **מביאים הטעמים שכתבו האוסרים בדורות הקודמים, שאינם שייכים כיום, וכן נשענים על אוסרי הפאה הראשונים, שאסרו גם פאה וגם מטפחת בחדא מחתא, והצריכו שני כיוונים גמורים, מטפחת ועליה רדיד**.

ובתשובתו של הגר"ש משאש שנדפסה בספרי "חן וכבוד" פרק ח' (שיו"ל בקרוב עם עשרות הסכמות מגדולי ישראל), דן בדברי הגר"ע יוסף והעיר על הסתירה לכאורה בשו"ת יביע אומר בענין "דת יהודית", ושם בהערת המעתיק סידרתי לפני הקורא כשמונה סתירות, כאשר יראה המעיין, שכל הטעמים לאיסור הפאה, דחה הגר"ע יוסף במקום אחר בשו"ת יביע אומר. וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

בטעם "בחוקותיהם לא תלכו"

בשו"ת יביע אומר (חלק ה' אה"ע סי' ה') בענין פאה נכרית כתב הרב בזה הלשון, "ויותר היה לו להוסיף טעם כעיקר ע"פ מ"ש הרמב"ם (ריש פרק י"א מהלכות עכו"ם), אין הולכין בחקות העכו"ם ואין מדמין להן לא במלבוש ולא בשיער כיו"ב, שנאמר ולא תלכו בחקות הגוי וכו'. שעיקר המנהג של פאה נכרית יצא ע"פ הגוים באופנות המתחדשות חדשים לבקרים, שרשם מעמלק, **בודאי שיש בזה ובחוקותיהם לא תלכו**". עכ"ל.

ומאידך בענין היתר גילוח במכונה כתב הרב בשו"ת יביע אומר (חלק ט' יו"ד סי' י') וזה לשונו, "ומש"כ עוד דאיכא משום בחוקותיהם לא תלכו, אמנם גם בשו"ת אמרי אש (יו"ד ס"ס נ"ה) כתב כן, אך המעיין היטב בבית יוסף (סי' קע"ח) יראה דלא חיישינן להכי. וכבר כתב בספר משנת חכמים, **שאין איסור ובחוקותיהם לא תלכו נוהג אלא כשהוא מתכוון להתדמות אליהם**, ולא דמי לפסיק רישיה שאסור אפי' בדבר שאינו מתכוון, דהכא מעיקרא לא נאסר כלל אלא באופן שכוונתו להתדמות אליהם. וכן העליתי בשו"ת יביע אומר חלק ג' (יו"ד סי' כ"ה אות ה'). והבאתי ראיה מדברי הב"ח (ס"ס קע"ח) שכתב, דהוא טעמא שהותר לישראל הקרוב למלכות ללבוש כמלבושיהם כו', אע"פ שאיסור זה הוא מן התורה, משום שלא נאסר מן התורה אלא כשעושה כן להדמות להם, וכלשון הספרי, שלא תאמר הואיל והם יוצאים בארגמן,

אף אני אצא בארגמן, אבל מי שאינו עושה כדי להדמות להם, אלא שעושה כדי שלא יהיה לו גנאי אם לא ידמה להם, דבר זה לא אסרה תורה". עכ"ל.

ובהמשך הוסיף הרב שם, והוא העיקר, "ועוד י"ל ע"פ מש"כ בשו"ת בית שערים (יו"ד סי' רל"ו), **דלא שייך איסור ובחוקותיהם לא תלכו, אלא בדבר שעושים משום אמונתם ועבודתם**, הא לאו הכי אין בו משום ובחוקותיהם לא תלכו. ע"ש. ועוד שהיום רוב ישראל כמעט מגלחים זקנם במספריים כעין תער, הלכך אין לחוש לאיסור זה כלל. וכ"כ בתשובות החדשות של החתם סופר (יו"ד סי' ל"ו), שאף שמראש מקדם שהורגלו האומות באירופה לגלח זקנם, המסיר שערותיו נראה כמי שמתדמה להם במלבושיהם, שיש בו איסור משום ובחוקותיהם לא תלכו, כל זה היה מאז ומעולם, אך עתה **בעוונותינו הרבים קלקלתינו תקנתינו, שכבר הורגלו רובא דרובא מישראל שבמדינתנו** לגלח הזקן וא"כ אין כאן משום ובחוקותיהם לא תלכו". עכ"ל.

וזה סותר לכאורה את דברי הרב בענין פאה נכרית שאסורה משום בחוקותיהם לא תלכו, כי כל הטעמים שכתב לגבי גילוח שייכים בפאה, ויותר מכך, כי היום רוב החרדיות הצעירות לובשות פאה, וחלק גדול מהם היו גם אמותיהן לובשות פאה מדורי דורות (לפחות עד לדורו של הש"ג, שכתב "סמך לנשים היוצאות"), ומה שייך בזה כיום מנהג גויים, וברור שאין כוונתן להידמות לגויים, אלא לקיים מצוות כיסוי הראש באופן שמכסה את כל השערות, ומאידך משמש גם כתכשיט המיפה את האשה. וכמו כן, אין עושים זאת משום אמונתם ועבודתם של הגויים. וכמו כן שייך בפאה מש"כ בשם החת"ס, שקלקלתן היא תקנתן, וכ"ש הכא שמלכתחילה רצו לקיים מצוות כיסוי הראש. וגילוח גרע הרבה יותר, שאין בכך שום מצוה ואדרבה ע"פ הסוד מקלקל הרבה כשמגלח את זקנו, וגם יש בעיות הלכתיות קשות ברוב מכוונות הגילוח, כמובא באריכות בספר "פאת זקנך".

ועוד והוא העיקר, **שרוב נשי הגויים כיום (וכן נשי דידן שאינן שומרות תורה ומצוות) לא לובשות פאה כלל**, זולת מי שנשרו שערותיה ל"ע, או לשם תחפושת ומשחק וכדו' למי שדרוש לה, ואפי' אחת מאלף אינה הולכת בפאה בדרך קבע על שערותיה, כי הדבר מכביד ומחמם ומה לה ולצרה הזו. וגם זקנה מעדיפה לצבוע שערותיה ולא לצאת בשערות ילדה (כמשנה בשבת סד:), וללכת בפאה, וא"כ מה שייך מנהג גויים הכא, כשהגויים אינם נוהגים בזה כלל. וגם הפרוצות שבנשי הגויים אינן לובשות פאה באורח קבע כנשים החרדיות, ופשוט. ולכן פאה נכרית הפכה לסמל הנשים החרדיות.

ואם באנו לאסור פאה מטעם זה, הרי יש **לאסור גם את כל סגנון הלבוש הנהוג היום, חצאיות וחולצות וכו'**, שכל זה הונהג ע"י אופנת הגויים, ולחזור ללבוש שנהגו אמותינו ללבוש בימי קדם, וכמש"כ מרן הגאון רבי שלום משאש: "גם צורת המלבושים של היום נשתנו, ואע"פ שמותרים ע"פ הדין, יש בהם גירוי יצר שמייפים האשה מאד. האם נאסור להם?" (ראו דבריו בהרחבה לקמן).

וכן כתב בשו"ת "שירת בן הלוי" (סי' י"ג) להרב יצחק איתן הלוי שליט"א, וזה לשונו: "ומה שטענו הרבה אחרונים שמנהג לבישת הפאה הונהג והשתרש ע"י קלי דעת ואפיקורסים, זה היה יציב וקיים אז. אבל מה נאמר ומה נדבר בדורינו כאשר כל מלבוש הנשים, אף היראות ביותר, הוא לבוש שהונהג ע"י פורקי עול והגרועים אף בין אומות העולם. החל מנעלי הנשים עם העקבים, המשך בגרבים הדקות והשמלה המראה מקצת החלק התחתון, וכלה בגרוע מכל בחלק העליון של השמלה המבליט את צורת האשה. כל זה לא נתיסד ע"י אנשים יראים. **ואם נעמיד אשה הלבושה בדורינו בצניעות ליד נשים שהיו לבושות לפני מאתיים שנה ויותר, כפרוצה תחשב.** וגם על מלבושים יותר צנועים משל היום צעקו גדולי הדור של זמנם. ואם כן לא הנחת

אשה תחת בעלה. אלא יש צד להקל, אחרי שכבר נהגו במלבושים אלו החדשים הרבה שנים, הורגלה בהם העין ואינם מעוררים את היצר כמו אז, ואי אפשר עתה לכופ את כל העם ולאסור עליהם הכל מכל וכל. ואין דין הפאה שונה היום משאר המלבושים".

וכן כתב בשו"ת אז נדברו (חלק י"ג סי' נ"ה), וזה לשונו: "כתב הדברי חיים (ביו"ד ח"א) דהמנהג של פאה נכרית בזמנם נובע מקלי העם פחותי הערך ואפיקורסים, וזה לא כמו בזמנינו, שאדרבה הפאה נכרית היא סמל של החרדיות".

בטעם "פריצות והרהורי עבירה"

בשו"ת יביע אומר (חלק ה' שם) בענין פאה נכרית כתב הרב בזה הלשון, "הואיל והפאה מחוברת יפה לשערותיה אסור לצאת בה לרה"ר, כי לא ינקו מהרהור עבירה המסתכלים בה בעוברת בראש כל חוצות". עכ"ל. וכן הביא עוד שם מדברי האוסרים משום פריצות והרהורי עבירה, ראה שם באריכות, ועיקר טעמו של הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל לאסור פאה הוא משום פריצות והרהורי עבירה, כמש"כ מרן הגר"ש משאש.

ומאידך מצינו בשו"ת יביע אומר חלק ו' (או"ח סי' י"ג), לגבי היתר אמירת דבר שבקדושה כנגד שיער נשים נשואות שאין דרכן לכסות ראשן, שכתב הרב בהיפך וזה לשונו: "לכאורה נראה שמכיון שנשים אלה רגילות לצאת לרשות הרבים בגילוי ראש, ודרכן בכך, אין בזה משום הרהור, כדי לאסור לומר כנגדן דברים שבקדושה, וכעין מ"ש ראבי"ה (סי' ע"ו) דהני מילי בדבר שאין רגילות להגלות, אבל בתולה הרגילה בגילוי שיער לא חיישינן דליכא הרהור בכה"ג. וכן בקולה לרגיל בו. וכ"ה בהגמ"י (ספ"ג מה' ק"ש). ובמרדכי (פ"ג דברכות סי' פ'). וכן פסק הרא"ש והטושי"ע לגבי שיער בתולות". עכ"ל.

ואח"כ כתב הרב עוד שם וז"ל, "יש לחלק בין גילוי שוק באשה שלא הותר מעולם גם לבתולות פנויות, לשיער שהותר בבתולות פנויות, וא"כ י"ל דלא שכיח הרהור כ"כ בזה". ובהמשך כתב עוד, "ואמרתי להביא קצת סמך נוסף להנ"ל, ממ"ש הלבוש בסוף או"ח (מנהגים אות ל"ו), שאע"פ שכתב בספר חסידים שבכל מקום שאנשים ונשים רואים זא"ז בסעודת נישואין, אין לברך שהשמחה במעונו, לפי שאין שמחה לפני הקב"ה כשיש הרהורי עבירה, מ"מ אין נזהרין עכשיו בזה, וה"ט משום שעכשיו מורגלות הנשים הרבה בין האנשים, ואין כאן הרהורי עבירה כ"כ, דדמיין באפן כקאקי חיורי מרוב הרגלן בינינו וכיון דדשו דשו. עכ"ל".

"ומכבר הבאתי סיוע לזה ממש"כ בספר לקט יושר (יו"ד עמ' ל"ז) בשם הגאון מהרא"י בעל תרומת הדשן וז"ל, עוד אמר שמותר לילך אחר אשת חבר או אחר אמו, משום דבזמן הזה אין מזהרים כ"כ מלילך אחר אשה. ע"כ. ונראה טעמו כמ"ש הלבוש, שבזה"ז מרוב הרגלן בינינו דמיין באפן כקאקי חיורי. וכיו"ב כתב בספר מחצית השקל על אה"ע (סי' כ"א), ע"ש. גם הגאון חיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן מ"ז) הביא דברי הלבוש הנ"ל. וכ"כ בס' חינא וחיסדא (דף קטז). להסתמך ע"ד הלבוש הנ"ל. וכן בספר טהרת המים (מערכת ב' אות י"ח) הביא דברי הלבוש וכתב שאף בעיר ואם בישראל שאלוניקי לא נהגו לחוש לזה ע"ש".

"וכ"כ בשו"ת מנחם משיב ח"ב (סי' כ', עמוד ק') שגם באשכנז לא חששו לזה. ע"ש. ועיין בספר דרך פקודיך (מל"ת ל"ה) שהעיר על מה שאין נזהרים כ"כ במה שציוו חז"ל אל תרבה שיחה עם האשה, ובעירובין (נג'): כששאל ר' יוסי הגלילי לברוריה באיזו דרך נלך ללוד, ענתה לו: גלילי שוטה, לא כך אמרו חכמים אל תרבה שיחה עם האשה, היה לו לומר באיזו ללוד. ולא מצינו לת"ח יראי ה' שישקלו בפלס דבריהם שלא להרבות

שיחה עם האשה, ונראה לי ע"פ מש"כ הלבוש, שבזה"ז שהנשים מורגלות בינינו אין כאן הרהורי עבירה כ"כ, דדמיון באפן כי קאקי חיורי".

"והכי נמי לענין זה, ודוקא בזמנם שלא היו רואים אשה בחוץ שכל כבודה בת מלך פנימה, ובראיית אשה מיד באים לידי הרהור במחשבה שבלב, משא"כ עתה שהנשים עוסקות במשא ומתן, ומורגלות בינינו, ואין האדם מתפעל בראייתן ובשיחתן לבוא לידי הרהור, ומ"ש באשתו אמרו הוא משום גזירה וגדר לנשים אחרות, משא"כ בזה"ז. עכת"ד. ושו"ר כיו"ב לידידנו הגרא"י ולדינברג שליט"א בשו"ת ציץ אליעזר חלק ט' (סי' נ') שפירש בסו"ד מ"ש הלקט יושר הנ"ל עפ"ד הלבוש. והסכים עמו הגרש"ז אוירבך שליט"א, ע"ש. ומעתה י"ל שגם לענין ק"ש כנגד נשים שהורגלו לצאת לרה"ר בגילוי הראש, וכל אדם העובר ברה"ר יראה כהנה וכהנה, ואין הרהור מצוי כ"כ בזה מרוב הרגלן בינינו, אין בזה משום שיער באשה ערוה אע"פ שעושות כן שלא ברצון חכמים, דלגבי דין הו"ל כבתולות שרגילות בכך. ושו"ר הלום להגאון מהר"ר משה פיינשטיין שליט"א בשו"ת אגרות משה (או"ח ס"ס ל"ט, בד"ה ולכן) שכתב, וכבר הורה זקן הגאון ערוך השלחן שבזה"ז מותר לברך ולהתפלל כנגד שיער נשים הרגילות לצאת פרועות ראש. ע"ש".

ואח"כ כתב הרב עוד, "והן עתה ראיתי להרה"ג ר"א פלאג'י בספר וימהר אברהם (מערכת ש' אות תקכ"ח) שכתב, לכאורה בעיירות שדרכן שהשערות מבחוץ וכל אפי"א שוין לא יתגרה היצה"ר דכיון דדש דש, כמו רגל באשה במקום שהולכות בגלוי והורגלו בכך דלא חיישינן, אך לפי טעם המדרש תלפיות ששיער באשה ערוה משום דתמן שער אביש דאיהו איש שער נראה שהשיער מצד עצמו מעורר יצה"ר וטומאה, וא"כ אינו מעלה ארוכה ומרפא. וברור שאפי"א בפאה נכרית אסור וכו'. ע"ש. ואינו מוכרח להעמיד יסוד על דרך דרשות וסודות כאלה, וכעין מ"ש החת"ס (סי' נ"א) שהמערב דברי קבלה עם הלכות פסוקות יש בו משום זורע כלאים פן תקדש המלאה הזרע וכו', ע"ש. ועיין מש"כ עליו המנחת אלעזר ח"ב (סי' ע"ח). ובמש"כ בשו"ת שבט הלוי (או"ח סי' ב') להסביר היטב כוונת החת"ס, ע"ש. ובאמת שיש לנו סמוכין דקשוט להקל כסברת הרבנים בן איש חי וערוך השלחן וסיעתם, ע"פ מש"כ לעיל שכיון שהרי"ף והרמב"ם ס"ל להקל בכלל בדין שיער אשה לגבי ק"ש, אפי"א דרכה לכסותו, ומצאנו להם חברים רבים ועצומים מגדולי הפוסקים, וגם מרן בב"י תפס מעיקר הדין כסברתם, אלא שבשו"ע חזר ואסר כדעת החולקים בשיער שדרכה לכסותו". ע"כ לשון הרב שם.

מכל אריכות דברי קודשו בזה מוכח בבירור מעל לכל ספק שיש לחלק בין שיער לשאר איברים, ושיער היום אין בו פריצות כלל, וממילא פאה נכרית שדשו בה רבים ורוב הנשים החרדיות הצעירות הולכות בפאה נכרית (ונוסף לכך רוב נשי העולם שאינן מכסות ראשן כלל, וכן כל הרווקות), אין בה שום חשש להרהורי עבירה ואין בה פריצות, מקל וחומר שאפי"א שיער עצמה אין בו פריצות מחמת ההרגל, וכנ"ל בדבריו באריכות שהמצב היום אינו כמו שהיה בעבר, דכל כבודה בת מלך פנימה. ואם האשה בעודה פנויה הלכה בשערות פרועות כנהוג היום, ולאחר הנישואין לבשה פאה, מה נשתנה כעת שיהיה פריצות ויגרום הרהורי עבירה. ונמצא שדבריו של הרב כאן, סותרים לכאורה את דבריו ביבי"א חלק ה' הנ"ל, שפאה נכרית מביאה לידי הרהור עבירה.

וכן כתב הגר"ש משאש שם: "והנה אם באנו לשפוט בשכל הישר, נראה ברור שהיום שנשארים בגילוי הראש לגמרי, לא ניתוסף שום הרהור בין אתמול קודם שנישאת להיום אחר שנישאת, שלא נראה שום שינוי בגופה שיעורר ההרהור, ודוקא בימי קדם שהיו מכסין ראשם משעת הנישואין והלאה, אז אם תחזור לראותה מגולה באיזה

מקרה, ודאי שיש גירוי יצר, כיון דאתמול מכוסה, והיום רואה דבר חדש, שערויה מגולות, לא כן באלו שלא כיסו לעולם, אין כאן הפתעה ולא הרהור חדש, גם חציפות אין כאן בדבר שהכל עושין, ומטעם זה התירו לקרות ק"ש כנגד הנשים הבאים מאירופה שרגילין לגלות ראשן, וזה ראייה גמורה שאין כאן הרהור". עכ"ל.

וכל זה הבאנו לרווחא דמילתא, להראות דאפי' שיער עצמה לא גורם הרהור לשיטת הרב זצ"ל, אבל לגבי פאה יש רמ"א מפורש בסי' ע"ה ס"ב, שמותר לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית, וגם הרב זצ"ל שסמך על דברי היעב"ץ וחסל"א שהם שיטה יחידה להעמיד דברי הרמ"א רק לגבי ק"ש, נגד רוב האחרונים, מסכים שעכ"פ מותר לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית. והטעם לכך הוא מפני שפאה נכרית אינה גורמת הרהורי עבירה, כי כל דבר הגורם הרהור אסור לקרוא ק"ש כנגדו, כדמשמע בראשונים ברכות כ"ד, ובבב"י סי' ע"ה, שהתירו ק"ש נגד שיער הרווקות כיון שאינו גורם הרהור. וראה בריקאנטי (סי' כו) בשם ר"ת: "שיער באשה ערוה היינו להסתכל בה אבל לקרות לא, דמעשים בכל יום שאין אנו נזהרים מלקרות כנגד שיער הבתולות". ואם פאה אינה פריצות ואינה גורמת הרהור, ולכן מותר לקרוא ק"ש כנגדה, מדוע תיאסר ללבישה ברשות הרבים מחמת הרהור.

וזאת מלבד מה שיש להקשות, שהרי כתב הרב בשו"ת יביע אומר (חלק ד' אה"ע סי' ג') להתיר לאשה גרושה ואלמנה לכסות ראשה בפאה נכרית ברה"ר, וזה לשונו שם: "נראה שיש מקום להתיר לאלמנה וגרושה ללכת עם פאה נכרית ברה"ר, כי הנה ידועים דברי הש"ג סוף פרק במה אשה (סד): שנראה לו להתיר לנשים לצאת בפאה נכרית וכדמוכח ממתני'... וכן כתב הרמ"א בדרכי משה או"ח ככל דברי הש"ג הנ"ל בשמו, ע"ש. והמשנ"ב שם (סי' ט"ו) כתב בשם הפמ"ג, שבמדינות שהנשים יוצאות בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע... [ומסיק] עכ"פ כאן שגם בנשואות יש מקילים גם ברה"ר, בגרושה או אלמנה מיהא יש להקל, ובפרט במקום צורך גדול שהדבר נוגע לעבודתה ופרנסתה". עכ"ל. ואם פאה נכרית גורמת להרהורי עבירה, מהיכי תיתי להתיר לגרושות ואלמנות לכסות ראשן בדבר הגורם הרהור, לצורך עבודה או פרנסה (שהרי גם לצורך שידוך אין היתר לאשה ללכת בפריצות), ובפרט שעד עתה היו רגילות שנים רבות לכסות ראשן במטפחת. ומוכח שפאה נכרית לדעת הרב זצ"ל אינה דבר הגורם הרהור, וסותר לכאורה לדבריו הנ"ל.

וכן כתב הגאון רבי יוסף משאש זצ"ל בספרו אוצר המכתבים (חלק ג' סי' אלף תתפ"ד): "מידי הוא טעמא בבתולות משום שאין הרהור ברגיל לראות, הוא הדין בנשואות הרגילות האידנא, אין הרהור ברגיל, וכל אדם מבשרו יחזה, שרואה נשים עוברות לפניו יום ויום בראש מגולה, ואינו שם לבו להן ומהרהר. והמהרהר, לא מחמת שיער גלוי מהרהר". עכ"ל.

והגר"מ שטרנבוך כתב בשו"ת "דת והלכה" (סימן א') שלמעשה היינו צריכים להתיר לגמרי לגלות את הראש בזמנינו, ורק משום גזירת הכתוב, נותר האיסור על כנו, וזה לשונו: "ומהאחרונים שדנו שגילוי שערות מביא לידי הרהור וכבגדי צבעונין שלה, וזהו שורש חיוב כיסוי הראש באשה, וא"כ אפי' יש עלה פאה נכרית כיון שאינו מכיר מיד שזוהי פאה הלוא בא לידי הרהור, ומהאי טעמא גופא פירשו דלא מהני פאה נכרית, שמחויבת לכסות אפי' הפאה נכרית שלה, מטעם זה אין לאסור בזמנינו כלל. שאם שורש איסור גילוי שערות מפני שמהרהר בה, בזמנינו שכל הנשים פרוצות ראש רחמנא ליצלן אינו מהרהר כלל, והוה לן להתיר לגמרי איסור פריעת ראש בזה הזמן".

וכן כתב הגר"ש משאש בשו"ת "שמש ומגן" (אה"ע ח"ב סימן ט"ז) וזה לשונו, "והאיסור שלה לא מפני הרואים, אלא מפני החציפות שעושה בגילוי ראש, שדרך

הנשים לכסות במטפחת או בפאה נכרית והיא נשארה מגולה, ועוברת על דת משה, ולכן די לנו לקבל את מה שאסרה תורה בפירוש בגילויי שערות ממש, ואף שהיום פג הטעם דחציפות כיון שהכל עושין כך, עכ"ז גזירה דאורייתא נקבל. אבל אין לנו להוסיף עליה שום דבר קטן או גדול, כיון דבעיקרא דמילתא אין כאן חציפות ואין הרהור".

ומאחר שפאה הרי היא קישוט חיצוני ואין היא שערות הטבעי של האשה שאסרה התורה, יש להביא ראיה להיתר הפאה מהא דאסור להסתכל בבגד צבעוני של אשה, דאיתא בגמ' (עבודה זרה כ:) "ונשמרת מכל דבר רע - שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה, באשת איש ואפי' מכווערת, ולא בבגדי צבע של אשה... א"ר יהודה אמר שמואל: אפילו שטוחין על גבי כותל". וכתב רש"י, "לא בבגדי צבע של אשה - שזוכר את האשה כמו שהיא מלובשת בהן שמייפין אותה ומהרהר אחריה" (ועוד ביבמות (דף עו.) "אמר אביי: מעברין קמיה בגדי צבעונין", ופרש"י: "בגדי צבעונים של אשה, והוא מהרהר באשה ונקר'"). ולמרות שזה גורם הרהורים ומייפה את האשה, וגם האשה לובשת זאת בכוונה שישתכלו בה הגברים (כדכתב רש"י בפרשת ויחי עה"פ "בני אתוננו": "וצבעונין הוא לשון סותה שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה"), לא אסרו לאשה ללבוש בגדי צבע, וכן הביא הבית יוסף (או"ח סי' תקכ"ט): "ובפרק ערבי פסחים (קט.) תנו רבנן, חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו ברגל... ר' יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן, אנשים בראוי להם, ביין. ונשים בראוי להן, תני רב יוסף בבבלי בבגדי צבעונין". וחובת הגבר הוא שלא להסתכל בזה. ורק בגד אדום נאסר ללבישה, מפני שהוא בולט לעין.

וכמש"כ מרן הגר"ש משאש שם: "לא אסרו חכמים לאשה שתתייפה כל מה שתוכל, רק שיהיה בהיתר, ועל האנשים לשמור עצמם שלא יביטו בהם. ואם באנו לזה, הלא כמה נשים יפיפיות שאפי' יכסו ראשן במטפחת ובצעף, הלא רק מחמת רוב יופיין יש גירוי יצה"ר, האם נאסור עליהם לצאת לשוק, או נאמר להם לכסות פניהם כגויים כדי שלא יביטו בהם אנשים? וגם ישנם היום הלובשים איזה כובעים או מטפחות על ראשן יוצאים מן הכלל ובוחרים בזה יותר משערותיהן, ויש בזה גירוי יותר מהשיער, האם נאסור להם? גם צורת המלבושים של היום נשתנו, ואע"פ שמותרים ע"פ הדין, יש בהם גירוי יצר שמייפים האשה מאד, האם נאסור להם? אלא ודאי כל מה שהוא מותר ע"פ הדין, בין אם תכסה בבגד, או בשיער, העיקר הוא שלא יהיה מגופה, הוי ליה מלבוש על ראשה, ואין לנו להיכנס אם הוא מייפה אותה או לא, דזהו ענין הגברים שחובתם שלא להביט, ואפי' תהיה מכוסה בכובע אין ראוי להביט".

וכדבריו כתב הגאון רבי בנימין זילבר זצ"ל, חבר מועצת גדולי התורה, בשו"ת אז נדברו (חלק י"ד סי' מ"ז), וזה לשונו: "אשה מותרת לצאת בבגדי צבעונין, אף שמדינא אסור להסתכל בבגדי צבעונין של אשה, אפי' בתלויות בכותל... וכן ביו"ט משמחה בבגדי צבעונין, ולא אמרו שצריכה להתלבש בחוץ בבגדים שחורים. וכל הפרק במה אשה יוצאת המדובר באיסור יציאה בשבת בתכשיטין, משמע דבחול שרי ולא חוששין להסתכלות, דלאו ברשיעי עסקין שמסתכלים בכוונה על נשים". עכ"ל.

ושם בסי' מ"ח כתב עוד: "ומה שמעכ"ק שליט"א כותב פשיטא שגורם הרהורים רעים שאסור מן התורה "ולא תתורו" וכו', הלא גם בגדי צבעונין של אשה גורם הרהורים ואסור להסתכל גם כשתולין בחוץ, והלא אין לך דבר שגורם הרהורים יותר מיופי האשה שע"ז נאמר בעיקר ולא תתורו, וגם אסור משום "ונשמרת" כמבואר בע"ז (דף כ') באשת איש אפי' מכווערת, ואפי' הכי נשים יוצאות בגילוי פנים".

ובחלק י' (סי' כ"ח) כתב עוד: "בימינו שנשים יוצאות מקושטות, ואין הבדל אם היא מקושטת בפאה נכרית צנועה או אם היא מקושטת גם בכובע ובמטפחת, כלומר שני קישוטיין ביחד, השאלה של פאה נכרית שייכת להלכות אה"ע ולא לצניעות, כי הלוא אנו נמצאים על הארץ, ולכל הפחות ברגל אחת אנו עומדים על הארץ ומרגישים היטב מה מושך להסתכל, אם פאה נכרית צנועה או הכובע והמטפחת, ובפרט מטפחת אדומה או רב גוונים, וכובע מקושט, ומי יכול היום להתפאר שמקיים מאמר חז"ל, לא ניתנו תכשיטין לאשה להתקשט אלא בפני בעלה".

וכן כתב הגאון רבי יהודה שיינפלד שליט"א, בשו"ת "אוסרי לגפן" (חלק ט' עמ' קע"ה ואילך): "אי אפשר לאסור להתנאות ברה"ר, דכך טבע האשה מבריאת העולם (עכ"פ מאז שאכלה מעץ הדעת), ובזמן חז"ל יצאו בתכשיטין לרה"ר בימות החול, ורק בשבת אסרו שמא תשלף להראות לחברתה, ומבואר שהתכשיטין היו להתנאות לפני חברותיה ולא רק בפני בעלה, ומפורש בחז"ל שמשמחים אותה ברגל בבגדי צבעונין, ועיין כתובות (סה.) רש"י ד"ה לך ולחברך ולחברוך, "שלא אתבזה על הבריות", הרי שכך דרך האשה מאז ומתמיד, צא ובדוק אצל הנשים הצנועות ביותר, שלובשות בגדים נאים יותר מבעליהן שלובשים חליפה שחורה פשוטה". עכ"ל.

והגר"ש משאש כתב שם וזה לשונו, "מצוה וחובה על הנשים להתקשט לבעליהן ולכל העולם בהיתר, ולא להתנוול ע"י מטפחת ויגרמו לבעליהן לתת עיניהם באחרות ח"ו, וכמה חששו חז"ל והתירו הרבה איסורין שלא תתגנה האשה על בעלה".

ודבריו אלה פורסמו בירחון התורני "אור תורה", והשיב על דבריו הרב משה לוי זצ"ל, והקשה כיצד הוא כותב "לכל העולם", הרי לבעלה ודאי מצוה היא, אבל לכל העולם איסור הוא, ובוודאי שגגה היא שיצאה מתחת ידו. וע"ז ענה לו מרן הגר"ש משאש בזה הלשון: "ומה שתמה כת"ר על מה שכתבתי בסוף דברי שהדבר ברור להתיר, וגם מצוה וחובה על הנשים להתקשט לבעליהן ולכל העולם בהיתר. וחז"ל התירו כמה איסורים כדי שלא תתגנה אשה על בעלה. ע"כ. וע"ז תמה כיצד אני מצוה לנשים להתקשט לכל העולם, וזה איסור גמור, ובודאי סכין המהירות פלטו, ולבעליהן זה ודאי מצוה, אבל הקישוט לבעל הוא בבית, לא בשוק וכו', עכ"ל.

ברוך ה' אין כאן סכין, ולא מהירות, ולא פליטה, אלא בכוונה גדולה. והמידה האחת המיוחדת שיש בי, שחנן אותי ה' יתברך בחסדו הגדול, היא שאין אני נבהל להשיב, ואיני ממחר להוציא שום פסק דין מתחת ידי עד שאני מניחו ומתבונן בו וחוזר עליו הרבה פעמים, ומזה יצא לי הרבה פעמים להגיה ולשנות הרבה דברים, ואני שמח בזה. ולא כמו אחרים שמשיבים מהר על אתר, מה שבא לדעתם בהשקפה ראשונה, ומזה יוצא להם מאמר חז"ל פרי המהירות חרטה, וגם כבודו נתפס בזה כעת.

והאמת היא שבזה לא הוצרכתי למקורות, בדבר הפשוט והניכר לכל העולם, שכל הנשים שבעולם וגם אשת כת"ר בכלל, כאשר רוצים לצאת לשוק, אז מתלבשות יפה בבגדי כבוד כדי שיתראו בכלל נשים נכבדות ויקרות, ובבית אין לובשין אותן, שהם יקרים. וגם בבית מטפלים בבנים ובבישול ובכל צרכי הבית, ויתלכלכו להם. גם מעולם לא יצאו לשוק בבגדי בית, שבזה הן מורידין את כבודן ואת כבוד בעליהן, ובודאי שצעוק יצעק הבעל על אשתו אם יראה אותה מנוולת בשוק לפני חברותיה, ותתגנה בעיניו, אף אם תלבש בגדי כבוד בבית, כי הבעלים מקפידים על השוק יותר מהבית, ופוק חזי מאי עמא דבר, אין צריך להאריך בזה. וגם הבעלים בבית מסירים בגדי כבוד של השוק ולובשים בגדים פשוטים שיוכלו ללכלכן וכיוצא, וגם שיהיו בני חורין מעט מכובדם של בגדי השוק, וזה שייך גם בנשים, ובפרט שע"פ רוב ולפי רוח היום, יוצאים יחד לשוק בעל ואשתו בבת אחת, ויתבייש לראות אשתו מנוולת כמו

ערבית, בתוך נשים אירופאיות מלובשות ומקושטות כראוי לרוח הזמן ובהיתר". עכ"ל.

והביא שם ראיה לדבריו מהגמ' כתובות, "לך ולחברך ולחברורך", וכו', ועוד הביא ראיה שניה מהגמ' שם, "המשרה את אשתו ע"י שלישי לא יפחות לה", וכו', והוסיף להביא ראיה מדברי השו"ע באה"ע סי' ע' סעיף ה', מי שהלך בעלה למדינת הים פוסקין לאשתו מזונות, והרמב"ם, אבל אם נשתטה בעלה או נתחרש פוסקין לה תכשיט, ע"כ. ושם בחלקת מחוקק (ס"ק י"ח) נתן טעם לחילוק שביניהם וכו'.

וכדבריו כתב הגאון רבי גבריאל ציננער שליט"א, אב"ד נטעי גבריאל, בקובץ אור ישראל ל"ו, וזה לשונו: "עוד מקובל מגדולי ישראל טעם על שלא רצו להחמיר כל כך בזה [ולאסור לבישת פאה], מפני שלא תתגנה על בעלה. ובפרט בדורותינו אלה ראו ענין זה נחוץ למאוד, שדרכו לצאת חוצות לפרנסתו". עכ"ל.

וכדבריהם מפורש בגמ' תענית כ"ג, והנני מעתיק כאן את לשון תרגום "מהדורת שוטנשטיין", למען ירוץ הקורא: "אבא חלקיה היה נכדו של חוני המעגל וכו'. פעם אחת היה העולם זקוק לגשם, שלחו החכמים זוג חכמים אליו לומר לו לבקש רחמי שמים שיבואו גשמים. הלכו לביתו, אך לא מצאו אותו שם. הלכו לשדה לחפש אותו, ומצאוהו שהיה עומד בשדה וכו'. כשהגיע לעיר, יצאה אשתו לקראתו כשהיא מקושטת בתכשיטים". ע"כ. והלכו כך עד שהגיעו לביתו וכו'. ובהמשך מובא בגמ': "אמרו לו החכמים לאבא חלקיה, אנו יודעים שהגשם בא מחמת תפילת הרב, כלומר: מכירים אנו בגדולתך ואין אנו מהרהרים אחריו. אלא שבכל זאת אנו מבקשים שיסביר לנו הרב את פשר הדברים האלה הנראים לנו תמוהים... מאיזה טעם, כאשר הרב הגיע לעיר, יצאה אשתו לקראתו כשהיא מקושטת בתכשיטים? אמר להם אבא חלקיה: כדי שלא אתן עיני אלא בה, ולא באשה אחרת". ע"כ.

והנראה בפשטות בביאור הדברים, שהחכמים תמהו: מדוע יצאה אשתו לקראתו עד פתח העיר כשהיא מקושטת, והלא היא מכשילה בזה את עין הרואה, והיה לה להתקשט רק בביתה לעיני בעלה ולא לעיניהם! (ובספר "בן יהוידע" כתב: "החכמים שידעו בה לא הסתכלו בה ח"ו, אלא כך נזדמנה ראייתה לנגדם בעל כרחם, וכאשר אמרו בגמ' על רבן גמליאל כשראה ריבה אחת ובירך על ראייתה"). וענה להם אבא חלקיה, שהעיר אינה כמו השדה, כי בעיר מצויות נשים, ויש חשש שיתן עיניו באשה אחרת, ועל כן באה אשתו הצדקת כשהיא מקושטת, ללוותו בהליכתו ברחובה של עיר, כדי שלא יתן עיניו באחרות עד שיגיע לביתו. ואע"פ שגם אחרים יכולים לראותה מקושטת ויהרהרו אחריה, הרי זו חובתם שלא להסתכל בה, והיא יצאה ידי חובתה כשאינה לובשת בגד אדום וכו', ואינה יוצאת דופן בין הנשים.

ובספר "שלמת חיים" רצה לדחות דאיירי שביתו היה סמוך לשדות. וזה דחוק מאוד, ולא משמע כך מפשטות הגמ', "כי מטא למתא", דמשמע שיצאה אשתו לקראתו לפתח העיר, ואם היה שם ביתו, היה צ"ל "כי מטא לביתיה", ולא כך כתוב, אלא: "כי מטא למתא נפקה דביתהו לאפיה כי מיקשטא. כי מטא לביתיה עלת דביתהו ברישא". ומשמע שהיתה כברת דרך מפתח העיר לביתו, ולאחר שיצאה אשתו לקראתו, הלכו כך עד שהגיעו לביתו.

ועוד משמע כדברינו, ממה שתמהו החכמים תמיהה רבתי, "לימא לן מר הני מילי דתמיה לן... מאי טעמא כי מטא מר למתא נפקא דביתהו דמר כי מיקשטא", ואם התקשטה בביתה ובחצרה, כמו שכתב הנ"ל, מאי תמיהה איכא, הרי מצוה על האשה להתקשט לבעלה, וגם לא מובן התשובה שענה להם, "כדי שלא אתן עיני באשה אחרת", והיה צריך לענות להם דמותר לאשה להתקשט בתוך ביתה, ומה שראו אותה,

היה מפני שלא ידעה שיבואו פתאום, ולכן יצאה לקראתו (וגם זה תמוה, שהרי לא תמיד מגיע הבעל לבדו לביתו, והיתה צריכה לדעת זאת).

ובספר "דקדוקי חברים" למסכת תענית (נדפס בשנת תקע"ג), כתב וזה לשונו: "מן התימה על חסידי עליון הללו כי למה לא ראו לחוש למה שהזכרנו, על שיצאה אשתו מפתח ביתה לקראתו עד מבוא העיר כשהיא מקושטת בתכשיטין כמ"ש רש"י, כי לכאורה זר מעשיה, ולא זו הדרך לבנות ישראל הכשרות... כי מכל מקום היתה ראויה לחוש פן אחרים יתלו עיניהם בה, וקא עברה אלפני עור בקום עשה, דאם מידי עבירה יצאו, מידי הרהור לא יצאו". עכ"ל. אולם תמיהתו היא תמיהתם של אותם החכמים, ותשובתו של אבא חלקיה עונה על כך במישרין.

וכן כתב הרה"ג הרב שמעון חיררי זצ"ל בשו"ת "אשמח בהשם" יו"ד סימן כ"ג, וזה לשונו: "בנותן טעם למה יעקב בחר דוקא ברחל היפה... מאחר שבעיני יעקב היה הדבר כמו ציצית, צריך להיות נאה. ולכן בחר בה, שהיא היתה יפת תואר ויפת מראה... הגמרא בתענית (כ"ג) באבא חלקיה בן בנו של חוני המעגל... כאשר הגיע לעיר יצאה אשתו לפניו מקושטת... לשאלת החכמים מדוע יצאה לקראתו מקושטת, אמר להם כדי שלא אתן עיני באחרת. ואם כן הכא נמי דכוותה, כאשר יש לו לאדם אשה נאה, לא יתן עינו באחרת. וכל שכן בקדושים אשר בארץ המה, כי הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו..."

אלא שבאמת עצם דברי הגמרא לא ברורים כפי הצורך, דהנפש היפה שואלת להיכן יצאה לקראתו, האם הכוונה על יד פתח ביתה, ואם כן מאי נפקא מינה, מה דהוה הוה, כי כבר כעת נכנס לביתו, ומהו החשש יש בזה "כדי שלא יתן עינו באשה אחרת", ועוד לשון הגמ' דקאמר "כי מטא למתא נפקא דביתהו לאפיה" משמע מיד בכניסתו לעיר, ואם כן יקשה איך לא חשו שיתקלו בה ח"ו אחרים, וכמו שראוה הני זוגא דרבנן..."

"הראה לי ידידי וחביבי משה אזולאי נרו יאיר, מש"כ הרשב"א: מטה מוצעת ואשה מקושטת לת"ח, פירוש מקושטת מלשון קשוט עצמך, כלומר מתוקנת והגונה במעשיה... וכבר הבאתי לעיל שאשתו של אבא חלקיה היתה יוצאת מקושטת, האם שם גם כן אפשר לפרש נאה במעשיה? וכבר הבאתי פירוש הרש"י שפירש מקושטת במלבושים, והגאון [רבי יוסף חיים בעל "בן איש חי"] פירש מקושטת בפנים. ושם נא ענין וראה מה שהבאתי בספרי הקטן "ישמח אב" (עמ' קל"א מהמדרש רבה מה, ד) שלדעת רבי עזריה בשם רבי יוחנן בר פפא, הטעם שהיו האמהות עקרות, כדי שיהיו מתרפקות על בעליהן בנויין, שישארו ביופיין ולא יהיו מכוערות ע"י הלידה. ורב הונא ורבי אבון בשם רבי מאיר אומרים כדי שיהנו בעליהן מהן, שכל זמן שהאשה מקבלת עוברין היא מתכערת, ע"ש באורד". עכ"ל.

וכדבריו כתב הגאון רבי בנימין זילבר זצ"ל בשו"ת אז נדברו (חלק י"ד סי' מ"ז), וזה לשונו: "אשה מותרת לצאת בבגדי צבעונין, אף שמדינא אסור להסתכל בבגדי צבעונין של אשה, אפי' בתלויות בכותל... וכן ביו"ט משמחה בבגדי צבעונין, ולא אמרו שצריכה להתלבש בחוץ בבגדים שחורים. וכל הפרק במה אשה יוצאת המדובר באיסור יציאה בשבת בתכשיטין, משמע דבחול שרי ולא חוששין להסתכלות, דלאו ברשיעי עסקינן שמסתכלים בכוונה על נשים". עכ"ל.

ושם בסי' מ"ח כתב עוד: "ומה שמעכ"ק שליט"א כותב פשיטא שגורם הרהורים רעים שאסור מן התורה "ולא תתורו" וכו', הלוא גם בגדי צבעונין של אשה גורם הרהורים ואסור להסתכל גם כשתולין בחוץ, והלא אין לך דבר שגורם הרהורים יותר מיופי

האשה שע"ז נאמר בעיקר ולא תתורו, וגם אסור משום "ונשמרת" כמבואר בע"ז (דף כ') באשת איש אפי' מכוערת, ואפי' הכי נשים יוצאות בגילוי פנים".

והיתר יציאה לרה"ר בתכשיטין, מפורש במסכת שבת, וראה בתוס' שם (דף סד: ד"ה רבי ענני), וזה לשונו: "ואנו שאין לנו רשות הרבים גמור... הרי היא כחצר שאינה מעורבת ומותרות נשים שלנו להתקשט בטבעות ובתכשיטים". וברא"ש שם: "הלכך מותר להתקשט בחצר וכן נמי ברשות הרבים שאין רחב ט"ו אמה". ובשו"ע או"ח (סי' ש"ג סעיף י"ח): "והאידנא, נשי דידן נהגו לצאת בכל תכשיטין". וברמ"א שם: "עכשיו שכיחי תכשיטין, ויוצאים בהם אף בחול". והביאוהו כל האחרונים.

ואם בשאר מלבושים ותכשיטים כך, קל וחומר בפאה נכרית, שהיא פחותה מתכשיט, שהרי כיום רוב נשות העולם יוצאות בשערותיהן בכל מיני תסרוקות, וכל הרווקות הולכות בגילוי ראש, וגם בין הנשים הנשואות פשט המנהג לילך בפאה נכרית, וממילא אין אדם בא לידי הרהור מראיית שיער וכנ"ל.

ועל זה הדרך כתב בשו"ת מהר"ם אלשקר (סי' ל"ה) לגבי גילוי שיער האשה היוצא חוץ לצמתה, שאין לאסור משום שגורם להרהור, וזה לשונו: "דבר שדרכו להיות מגולה דלבו גס ביה מותר, ואפי' לק"ש, כדפרישית, וכן כתבו המפרשים ז"ל, וכן כתב ראב"י ז"ל, כל אלו שהזכרנו לערוה דוקא בדבר שאין רגילות להגלות, אבל בתולה הרגילה בגילוי השער לא חיישינן דליכא הרהור, וכן הסכים בעל המרדכי והרא"ש ז"ל והכל כפי המנהגות והמקומות...".

ואלא מעתה לפי דרכם שיער גבות עיניה נמי היה להם לאסור, דשיער קרייה רחמנא נמי, דכתיב יגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו וגו', וכל שכן פניה ידיה ורגליה דהוה להו נמי למיסרן, ומאי שנא אותו שיער, ואי משום דדרכן להיות מגולין, האי נמי דרכו להיות מגולה. ואי לא איירו אלא באשת איש ובמסתכל ומתכוין ליהנות, אטו באשת איש וברשיעי עסקינן? ובבירור אמרו זכרונם לברכה, דאפילו באצבע קטנה אסור להסתכל, ואפילו בבגדי צבעונין שלה נמי אסור, וכל שכן בשערה, דת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה, באשת איש ואפילו מכוערת, ולא בבגדי צבע של אשה וכו', ואמר רב יהודה אמר שמואל ואפי' שטוחין ומונחין על גבי הכותל. אלא שדברים אלו בטלין הם, דלית בהו מששא כלל".

"וכמה לא חלי ולא מרגיש האי גברא דקאמר לה להאי מילתא, דכיון שנהגו לגלותו מימי עולם ומשנים קדמוניות ברוב תפוצות הגולה שתחת יד ישמעאל ואין בידו למחות, איך עלה בלבו לאוסרו? ואף אם היה אסור, דאפילו באיסורא דאורייתא אמרינן הנח להם לישראל מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין, כדאסיקנא בבבלי פרק המביא... והשתא אם בדאורייתא ובדרבנן אמרינן הנח להם, כל שכן בדבר המותר שנהגו בו היתר, שכל המוכיחין בזה לא בדעת ידבר, ונמצא מכשילן ח"ו, ועתיד ליתן את הדין... ובכמה וכמה דברים הקילו רבותינו ז"ל כדי שלא תתגנה האשה על בעלה. ואין צורך באורך". עכ"ל.

ובדומה לזה כתב הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל, בעל ה"בן איש חי", בספרו "בן יהודע" (עירובין ק:), וזה לשונו: "כי אתא רב דימי אמר עטופה כאבל [פירוש, אחת הקללות שנתקללה חוה וכל הנשים, שעטופה כאבל ובושה לפרוע שיער ראשה]. ונראה לי בס"ד, כי הני אינם קללות גמורות, דכיסוי הראש יש כמה נשים דניחא להו ביה, כדי לעשות תכשיטין וקישוטין נאים בכיסוי הראש שלהם". עכ"ל. כלומר, שאין כיסוי הראש קללה גמורה, מפני שיש נשים ששמחות בכיסוי הראש, מפני שהוא תכשיט, ומשמע שמותר לה לצאת מקושטת כך לרה"ר. ושם בד"ה "ומגדלת שיער כלילית", כתב עוד וזה לשונו: "דהא ודאי אם השיער סתור אינו שבח לה, דהוי כלילית, אך אחר

שקולעתו הוא שבח, כי תתנאה בזה, וכנראה בחוש הריאות דהאשה מביאה פאה נכרית ועושה אותם קליעות להתנאות בס, ולכן מנה הכתוב השיער בכלל הקישוטין, דכתיב "שערך כעדר העזים" והיינו בהיותו קלוע". עכ"ל.

בטעם "מראית העין"

בשו"ת יביע אומר (חלק ה' שם) בענין פאה נכרית כתב הרב בזה הלשון, "ומכיון שאין שום היכר בין פאות אלו לשערות הטבעיות, הא ודאי שיש לחשוש בהן משום מראית העין, שיחשבו אותן לפרוצות ההולכות בגילוי שערות ראשן ברה"ר". עכ"ל.

ומאידך בשו"ת יביע אומר (חלק ט' יו"ד סי' י' הני"ל) בענין היתר גילוח במכונה, כתב הרב וזה לשונו: "ואף שכתב הריטב"א שמדת חסידים להיזהר מפני חשד הרואים, נראה שבזה הזמן שהרבה מגלחים זקנם במכונה ומפורסם דבר ההיתר, אפי' טעם החשד שכתב הריטב"א אינו שייך כל כך, שכל שהדבר מפורסם שיש דרך היתר, לא שייך בו איסור משום מראית העין, וכמש"כ כיו"ב רבינו האי גאון, והובא להלכה בטור ובשו"ע או"ח (סי' רמ"ג), שאפי' מרחץ או תנור, אם השכירו שנה אחר שנה ונתפרסם הדבר שאין דרכו לשכור פועלים אלא משכירו לאחרים, או שהיה מנהג המקום להשכירו, מותר להשכירו לגוי, שאין מקום לחשד ולמראית העין. ע"כ. וכ"כ כיו"ב בשו"ת חשב האפוד (ח"א סי' כ'), לענין אכילת לחם עם ממרח מרגרינה ועליו בשר או נקניק, שמותר, ואין לחוש בזה משום מראית העין, שיחשבו שהיא חמאה, כי היום מצוי ממרח מרגרינה כמו חמאה, והרואה לא יחשוד שהיא חמאה. ע"ש. וכיו"ב כתב בשו"ת יגל יעקב (חלק יו"ד סי' כ"ג). ע"ש. ואף דלאידך גיסא אחסור דרי ורבים מעמי הארץ מתגלחים בתער, מ"מ טעם חשד דבנד"ד דאינו מפורש בש"ס אלא מתורת חסידות, דיו להדחות בטעם כל דהוא, וכמו שכתבנו". עכ"ל.

ובהמשך הוסיף הרב שם, "עוד כתב לאסור משום מראית העין... אולם לכאורה באנו להפרי חדש (או"ח סי' תס"א ד"ה עוד), דלא חיישינן לגזור איסור משום מראית העין מדעתינו. וכבר הבאנו לעיל דברי הריטב"א (מכות ב.), שכתב "מדת חסידים שלא לגלח במספריים כעין תער מפני חשד הרואים, וכן ראוי לעשות". הרי שלא אסר הדבר בהחלט משום מראית העין, אלא ממדת חסידות, אלמא דלא גזרינן גזירות משום מראית העין אחר חתימת הש"ס, ובפרט בזמן הזה שנפוץ המנהג של גילוח הזקן במספריים כעין תער גם אצל יראי שמים, ולא נשאר מקום כל כך לחשד".

"ועיין עוד בפרי חדש (יו"ד סי' פ"ז ס"ק ז'), דהיכא דאיתמר בש"ס למיחש משום מראית העין, איתמר, והיכא דלא איתמר לא איתמר, שאין לנו לחדש גזירות מדעתינו. ע"ש... ועיין להגר"ח פלאג' בשו"ת חיים ושלום (דף מד.) שכתב שאין לנו לבדות חומרות מלבנו, מה שלא נמצא בש"ס ובראשונים, ודיינו במה שכבר נמצא כתוב ומפורש בש"ס ופוסקים לאסור, והבו דלא להוסיף עלה והיכא דאיתמר איתמר, והיכא דלא איתמר לא איתמר. ע"ש. וכן העלה בשו"ת אגרות משה (פיינשטיין, בחלק אה"ע סי' י"ב, ד"ה וכעין ראיה), דליכא בהכי משום מראית העין... ומלבד זה כבר כתבנו לעיל בראש דברינו, שכל שנתפרסם ברבים דבר ההיתר לא חיישינן למראית העין, כמש"כ הטור ושו"ע (או"ח סי' רמ"ג סעיף א'), ואין לגזור בשביל אלה שאינם יודעים לחלק בין תער למכונה, דזה אינו, דלא חיישינן לגזור בשביל כל שוגה ופתי בדברים המפורסמים בש"ס ופוסקים". עכ"ל הרב שם.

וזה סותר למש"כ הרב לאסור פאה נכרית משום מראית העין, כי כל הטעמים שכתב הרב בהיתר גילוח שאין לחשוש בו למראית העין, כולם שייכים בפאה: הדבר מפורסם שיש דרך היתר, ורוב הנשים החרדיות הצעירות הולכות בפאה, וממילא הרואה אשה חרדית הלבושה בצניעות, אע"פ שלא יכול להבחין שלובשת פאה, הרי הוא תולה מן

הסתם שלובשת פאה, כי ב"ה אין בנמצא אשה חרדית שהולכת בגילוי ראש. וכן איסור מראית עין בפאה אינו מפורש לא בש"ס ולא בראשונים, ואדרבה לגבי גילוח מצינו שכתב הריטב"א "וכן ראוי לעשות". וכן שייך בזה מש"כ שם שאין לגזור היום גזירות מדעתנו, וכמש"כ הגר"מ פיינשטיין בענין מראית העין בפאה נכרית, והרב זצ"ל הביאו כראיה לענין גילוח.

ואדרבה, יש מעלה לפאה על המגלח במכונה, כי המגלח במכונה לא ניכר כלל אם גילח בתער או במכונה, ובפרט במכונות הגילוח הקיימים היום, ובקושי ניתן להבחין בזה ע"י התבוננות מקרוב ממש. וכן בענין מרגרינה עם נקניק שהביא הרב, אין ניכר כלל בין חמאה למרגרינה, ואילו אשה ההולכת בפאה, ניכר שהיא פאה, כי שערות הפאה מבריקות יותר משיער טבעי, וכן רוב תסרוקות הפאה דומות, וכן הפאה גבוהה מעט משיער הראש, כי היא מונחת על השיער. וגם מי שאינו מכיר את האשה, אינו יודע שהיא אשת איש החייבת בכיסוי ראש, ויכול לחשוב שהיא רווקה המותרת בגילוי ראש ואינה עושה איסור.

וכן כתב בשו"ת רבי עזריאל (אה"ע סי' ל"ו): "ואם כי הנשים נראות ע"י זה כיוצאות בפירוע ראש ממש חלילה, הנה נודע כי כל אשה ובתולה מיד רואה ההפרש הגדול בזה וגם האנשים הפרוצים הצופים בנשים בודאי יראו החילוק, והנשים בעצמן יודעות כי כבר נודע הדבר. וא"כ צריכים אנו להפך בזכותן, במה שאין שום מקור איסור בש"ס ופוסקים לענ"ד. וא"כ מה שרצה לומר כי הפאה גרועה יותר ויותר ממטפחת באמת לא נראה כן, אלא עדיפה יותר ויותר שמכסה כל הראש במכסה גמורה. ואין דבריו לנגד הנהוג כבר גם בבנות גדולי ישראל ונשי צדיקי עולם, והנח להם לישראל".

וכן כתב הגאון רבי חיים זלמן צבי שרל זצ"ל, אב"ד אייזפוטע, בספרו "דברי חיים" (חלק א' על מסכת עבודה זרה, ענין מראית העין אות ב'. נדפס בשנת תרצ"ו), "עוד מצינו ענייני מראית העין בשבת פרק ו' משנה ה', יוצאה אשה וכו' ובפאה נכרית. ובתפארת ישראל שם כתב וזה לשונו, "וקשה לי, הרי אסור משום מראית העין, מדמתחזי כפרועת ראש... ולענ"ד, קושיה מעיקרא ליתא, דהא כיוון דדרך הנשים כן, לעשות פאה נכרית על ראשן, כבר ידוע הוא לכל. וכמו בזמנינו דידוע דנשים צדקניות נושאות על ראשן פאה נכרית... ככל זה אין שום מראית עין והוא פשוט". עכ"ל.

וכן כתב הגאון רבי מאיר זאב גאלדבערגער, בספרו "אמרי המז"ג" על ששה סדרי משנה (שבת פ"ו), וזה לשונו: "כרחק צ"ל דהני פוסקים המתירין, כבר ראו בכל מקומות מושבותיהם שכן הוא המנהג של רוב הנשים הכשרות, ואם כן ממילא גם משום מראית העין ליכא, כמבואר (סי' רמ"ג סעיף ב') דאם מנהג רוב אנשי המקום להשכירם או ליתנם באריסות, מותר להשכירם לעכו"ם או ליתנם באריסות, ואין לחוש למראית העין שיחשדו אותו שהעכו"ם הוא שכיר יום, אלא יתלו בהיתר, והכי נמי הרי בוודאי לא שייך משום מראית העין אלא לגבי ישראלים אחרים המכירים אותה שהיא ישראלית (עיין במג"א ובמחצית השקל שם ס"ק ד'), והרי הם יתלו בהיתר שהיא פאה נכרית ולא שיער גופה, וגם אם יחקרו הדבר יודע להם שכן הוא האמת, וכמש"כ הטי"ז (סי' רמ"ד ס"ק ב'), ועל כן לא חששו בזה משום מראית העין".

וכן כתב הגאון רבי שלום משאש בשו"ת שמש ומגן שם, וזה לשונו: "גם משום מראית העין ליכא, כי מאות ואלפי נשים לובשות פאה, וגם החילוניות עצמן הרבה מהן לובשות אותה לקישוט ולנוי, ואיזה מראית עין יש בדבר שעושין כל הנשים. וזה לשון התשורת שי סי' תק"ע, (הביא דבריו בספר דת יהודית כהלכתה דף ס'), "וכיון דאסור פאה משום פריצות, אף דמשום מראית העין ליכא אם כל נשי העיר כך כיון דידועות,

מ"מ משום פריצות יש שעוברת על דת יהודית". עכ"ל. הרי דאין בזה משום מראית עין". עכ"ל.

וכן כתב הגאון רבי שמואל דוד הכהן מונק זצ"ל, בשו"ת "פאת שדך" (חלק ג' סי' ל"ד): "מיהו בעיקר גדר איסור מראית העין בת"ח נראה לענ"ד, שבדקדוק אמרו חז"ל כל שאסרו חכמים משום מראית העין אף בחדרי חדרים אסור וכו', רצונו לומר דוקא מה שגזרו להדיא (או דדמי ליה ממש), דשייך למימר לא פלוג רבנן בגזירתם, אבל כל שלא גזרו להדיא ולא דמי ליה ממש אינו אסור אלא משום "והייתם נקיים מה' ומישראל", כדתנן בשקלים פ"ו מ"ו שחייב אדם לצאת ידי הבריות, וכל שאין לחוש לחשד, כגון בת"ח, מותר.

וכן אם הדבר ידוע באותו מקום ובאותו זמן, כגון נדון דידן דהש"ך דחלב שקדים בבשר עוף, שהיה מפורסם מחמת המנהג, אבל בשר בהמה דמי ממש לגזירת דם דגים ואין להקל בו. ומהרש"ל (פרק כ"ה סי' נ"ב) ס"ל דאף חלב שקדים דמי ממש, דלא מסתברא ליה לחלק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן בדבר זה. ולפ"ז וכו' הרווחנו טעם לזכות לנשים הלובשות פאה נכרית, כיון שהדבר ידוע שרגילין בזה, ולא מצינו שגזרו רז"ל בכגון דא, ואין כאן אלא משום והייתם נקיים וגו'. עין שו"ת מהרי"ל דיסקין זצ"ל (בקונטרס אחרון סי' רי"ג), ובדבר ידוע אין לחוש וכנ"ל". עכ"ל.

וכן כתב הגאון רבי חיים ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל, בספרו "אבני ישפה" (ח"ה סי' קמ"ה), וזה לשונו: "כיום נעשה מצב שרוב הנשים לובשות פאה נכרית, ואם כן ודאי שלא שייך לומר שיש כיום ענין של מראית העין, שהרי יודע כל אדם שיש כאן פאה נכרית. ודבר זה דומה לתחילת השימוש בשעון שבת, שבתחילתו היתה מראית העין שאנשים חשבו שהוא מכבה או מדליק האור בשבת, אבל אחר שהתפשט הדבר שוב אין מראית העין, כי הוא דבר שרוב בני אדם עושים, ולא שייך בזה ענין של מראית העין. וכן הדבר בענין הפאה הנכרית... בזמננו הדבר ברור שהוא נפוץ ביותר, ולא שייך כלל מראית העין, וממילא גם הבאר שבע שאסר הפאה הנכרית, היה מודה אם היה רואה המצב שנוצר בימינו". עכ"ל.

וכן כתב הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א, בספרו "אום אני חומה" (דף צ"ד): "רבים מהאוסרים הוא משום מראית העין, והוא לפני שנתפשט לבישת הפאות, וגם טעם האוסרים דיסבור שהוא שערות ויבוא לידי ההרור, ליכא כיום מהאי טעמא". עכ"ל.

וכן כתב הגאון רבי חיים דב אלטוסקי זצ"ל, מראשי ישיבת "תורה אור", בספרו "חידושי בתרא" על מסכת שבת והפוסקים (דף סד:), וזה לשונו: "והנה התפארת ישראל אמתניתין תמה על השלטי גיבורים וזה לשונו, וקשה לי הרי אסור משום מראית עין מדחזי כפריעת ראש וכו', ע"כ. ויש לומר, דכיון דהורגלו בהכי ליכא מראית עין, דמבינים דיש לתלות בפאה נכרית". עכ"ל.

וכן כתב הגאון רבי יצחק טופיק שליט"א בספרו "עמודי שש" למסכת בבא מציעא (צא). עמ' ק"ע בהערה, וזה לשונו: "יש להתיר מהטעם הנ"ל שההיתר מצוי מאוד ומהיכי תיתי שיתלו באיסור, וע"פ זה נראה דבלבשת פאה אין לחוש למראית העין שיראוה שהולכת בגילוי ראש, דמהיכי תיתי שיתלו בגילוי ראש, והרי מצוי ומפורסם לכל שיש פאות בעלמא, ולכן המתירים בזה לא חשו למראית העין. ואף אלה שאסרו משום כן, היינו בזמננו שזה היה מעט ולא מצוי".

וכן כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת דת והלכה סי' א' וזה לשונו, "אמנם אמנם הפוסקים הוסיפו טעם לאסור פאה נכרית מדינא משום מראית עין, וכן הורה רבינו הגה"ק הגרי"ל דיסקין זצ"ל, אבל אנן לא נוכל לדון משום מראית עין אלא כפי הפאות

שבזמנינו, ואין לדיין אלא מה שענינו ראות, ואם לענינו נדמה שניכרת תו אין לחוש. והעיקר שק"ו בן בנו של ק"ו כעת שרבו הנשים ההולכות בפאה נכרית, הלוא במראית העין לא יתלה כלל ששערותיה פרועות, רק ידמה שיש לה פאה נכרית ולא אתי להתיר איסור גילוי שיער כלל, וכל שכן במקום שאם שוב מסתכלים היטב מוצאים תיכף שיש לה באמת פאה נכרית, וא"כ היום תו ליכא לאסור משום מראית העין מהאי טעמא גופא, שרבו כל כך הפאות הנכריות היום שיש לתלות בהו".

וכן כתב הגאון רבי יצחק עבאדי שליט"א בשו"ת אור יצחק אה"ע סי' ג', וזה לשונו: "ומה שאנשים יחשדו לנשים שמכסות ראשן בפאה נכרית שהן הולכות בגילוי ראש, דבר זה אין נראה לחוש לו כלל מכמה טעמים, וכבר הזכיר מזה הגאון רבי משה פיינשטיין בתשובתו הנ"ל. א. שאין לנו לגזור מדעתנו ולחשוש למראית העין. ב. אם החשש שהנשים הרואות אותה יחשדוה, זה דבר שאינו נכון כלל, דבהסתכלות מועטת יכולים להבחין אם זה שעה ממש או פאה נכרית, גם בפאות היפות ביותר. ג. אם הנשים מכירות אותה לזאת שלובשת פאה נכרית, הרי הן גם יודעות אם היא לובשת פאה נכרית או לא, וזה פשוט. ד. אם החשש הוא שהאנשים יחשדוה, אותו טעם שייך אצלם אם הם מכירים אותה או לאו, ואם אינם מכירים אותה אולי היא באמת לא נשואה, ויש בנות בתולות וכו'. ה. ועוד שהיום שכל כך מצוי פאה נכרית, א"כ למה לחשוש למראית העין, ולמה שלא ילמד עליהם זכות, וגם נשים חילוניות לובשות פאה נכרית להתנאות או לאיזה טעם אחר". עכ"ל.

וכן כתב הגאון רבי גבריאל ציננער שליט"א, בקובץ אור ישראל ל"ו, וזה לשונו: "עוד דנו האחרונים לאסור הפאה נכרית מטעם מראית העין שדומה לשיער האשה, וכבר עורר על זה הבאר שבע וכו'. אמנם במגן גיבורים (על או"ח סי' ע"ה ס"ק ג') כתבו, דמש"כ הבאר שבע לחוש בפאה נכרית משום מראית העין, הנה ברבים שנהגו כן לא שייך מראית העין דלא חשידי, ועיין יו"ד סי' קמ"א ס"ד בהג"ה, וכ"ש בזה דכל הנשים נהגו כן היאך אפשר דכולן יעברו על דת משה ויהודית עכ"פ, ומכל שכן למאן דסובר דהוא דאורייתא, ועל כרחך ישפטו הכל שהוא פאה נכרית, וסיים דיפה כתב המג"א דאין דברי הבאר שבע מחוורין. וכ"כ תורת חיים (סי' ע"ה אות ז'), דיש להחמיר משום מראית העין היכי שאין נוהגת ללכת בפאה נכרית, אבל במקום שמנהג הנשים ללכת בפאה נכרית אין חשש מראית העין". עכ"ל.

ובקובץ אור ישראל ל"ז כתב עוד, "וכמו שאיתא בשו"ע יו"ד (סי' רצ"ח סעיף י'), שחז"ל אסרו מפני מראית העין משי עם צמר, לפי שדומה לפשתים. והאידנא משי מצוי בינינו והכל מכירים בו, לפיכך אין בו משום מראית העין ומותר עם הצמר ועם הפשתן. ע"כ. וא"כ בנדון דידן כאשר נתפשט בין הנשים הכשרות ללכת בפאה נכרית, הכל יודעים שהוא פאה נכרית ולא שערות שלה. וגם הכל מכירין בה שהיא פאה נכרית, כמש"כ בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ב סי' י"ב), דאצל אנשים גם כשאין ניכר כ"כ, שבין כך ובין כך אינם מסתכלים, אבל לנשים אחרות המביטות מכירות היטב שזה פאה נכרית ע"ש. לכן במאה שנים האחרונות כשנתפשט בין בנות ישראל לילך בפאה נכרית, גם נשותיהם של גדולים ות"ח, אין כאן חשש משום חוקת הגויים ומראית העין, וא"כ אין בזה מחלוקת הפוסקים". עכ"ל.

והגאון רבי אליעזר פולק שליט"א כתב בקובץ אור ישראל כ"ב, "ואין להקשות שהרי יש פרוצות שהולכות בגילוי שיער, וא"כ יחשבו שהיא מהן, מאחר שאשה חרדית ניכרת במלבושיה, ושוב אף אחד לא יחשדנה באיסור, שמעולם לא שמענו על חרדית שהולכת בגילוי שיער. ועוד, שלא מצינו שיש חובה לאדם להראות שהוא "שומר" על חוקי התורה, רק שאסור לו לעשות דבר הנראה בבירור "עובר" על חוקי התורה, באופן שהרואה בפשטות נראה לו שנוטה המעשה לאיסור (כמו חלב שקדים שאינו

נפוץ כחלב הרגיל, או דם דגים, ורק ביישוב דחוק ולימוד זכות אפשר ליישב מעשהו. אבל מקום שנפוץ הרבה חלב שקדים כמו חלב רגיל והרואה לא רואה במעשהו שום נטיה לאיסור יותר מלהיתר, מסתבר ששרי), אבל אם יש לרואה יישוב מרווח למעשה חבירו, כגון כאן שידוע שבהחלט יתכן שזה פאה כפי שנפוץ מאוד, בפרט בעיר ומקום של חרדים, מותר".

ודעסקינן בהא, אעיר על מש"כ הגר"ע יוסף שם, וזה לשונו, "בדורות הראשונים הפאות הנכריות היו ניכרות מאד לעין, ולא היה בהן חשש למראית העין שידמו לשערות טבעיות, ואילו הפאות הנכריות שנתחדשו בזה"ז, לא רק שהן דומות לשערות הטבעיות, אלא גם עולות עליהן ביפין ובטיבן ובמראיתן, עד שאף הפרוצות משתמשות בהן לנוי וליופי".

ולכאורה לא כך משמע מדברי הפוסקים שהתירו פאה בדורות הקודמים, וגם לא כך משמע מהאוסרים, שדיברו כולם בפאה משיער טבעי, והמתירים הרי כתבו להתיר אע"פ שהוא יותר נאה משיער האשה הלובשת אותו, ומוסיף לה נוי ויופי, כי לזה מיועדת הפאה. במשנה בשבת (דף סד.) איתא: "יוצאה אשה בחוטי שיער, בין משלה ובין משל חברתה". ומכאן הביא המג"א ראייה לדברי הרמ"א שהתיר פאה נכרית. וכן הגר"א. וביאר מחצית השקל את הראיה: "ועיקר ראייתו מסיפא, דילדה לא תצא בשיער של זקנה", ובגמ' שם איתא: "בשלמא זקנה בשל ילדה, שבח הוא לה". ועוד שם, "כדי שלא תתגנה על בעלה".

וברש"י שם: "כדי שלא תתגנה, התירו לה קצת קישוטים הנאים". ובתשובות הגאונים שם: "פאה נכרית. שיער שמביאין מבחוץ ומקלעין אותו יפה יפה, ומניחין אותו בראשי כל ימי חופתן". ובתוס' רי"ד שם: "וגם בפאה נכרית שהיא תכשיט". וברבינו חננאל (שבת נ.) איתא: "פאה נכרית והוא שיער שעושה בקפח והקרח נותנן בראשו ונראה כי אותו שיער שבקפח שיער ראשו הוא". וברש"י בסנהדרין (דף קיב.): "פאה נכרית. גדיל של שערות דעלמא שעושין לנוי". והרמב"ם בפירוש המשניות כתב: "פאה נכרית. כמו מגבעת, ידבקו בו שיער נאה, והרבה... כדי שתתקשט בשיער". הרי לך שכתב "שיער נאה" ולא נראה כקש, והדגיש שהאשה מתקשטת בו.

ובפני יהושע לשבת (ס"ד) כתב: "דשבח הוא לה, ומקישוטים הנאים שבאשה הוי". והשלטי הגבורים כתב: "אותן הצדקניות דקאמר התם היו מתקשטות בפאות ההם". ועוד כתב, "לא שנא שערות דידה לא שנא שערות חברתה". וכן הרמ"א העתיק דבריו אלה והוסיף: "אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שיער". ושיער חברתה הרי הוא שיער טבעי, ויכול להיות יותר יפה משיער האשה עצמה. וכן העתיק הפרישה, "לא שנא אם עשויה משערותיה, או משיער חברתה". וכן כתב הבאר היטב שם, "והוא הדין אם חתכה שיער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה". והפמ"ג כתב, "עיינן מגן אברהם, דפאה נכרית אפי' משערותיה התלושים אין הרהור". וכן העתיק אליה רבה את דברי הש"ג, "מותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה, אפי' עשויה משערותיה".

וכן כתב עטרת זקנים שם על דברי הרמ"א, "דוקא שערות הדבוקים לבשרה ממש, אבל בנחתכו אין בהם משום שיער באשה ערוה וגם לא משום פריעת ראש". וכן כתב המשנ"ב, שהביא את פמ"ג וכתב "ומשמע מיניה שם דאפילו שיער של עצמה שנחתך ואח"כ חיברה לראשה ג"כ יש להקל". וכן העתיק כף החיים, "והוא הדין אם חתכה שיער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה". וכן כתב ערוך השולחן, "בין שהם עשויים משערה או משיער חברתה". וא"כ כיצד יתכן לומר שכל אותם המתירים לא התירו

בפאות של ימינו, העשויות משיער טבעי, או נראות במראה טבעי, ואסרו בזה משום פריצות וכדו'.

ומלשונות הפוסקים האוסרים מוכח שדוקא מסיבה זו, שהפאה אינה ניכרת כלל, ונראית כשיער טבעי, אסרו משום מראית העין. מהר"י קצנלנבוגן, ראשון האוסרים, כתב "ושלא יתקשטו בפאה נכרית, כי שיער באשה ערוה ולמראה עין יראה כאילו הוא שיער שלהם" (ספר י"ב דרשות). ובתשובה מאהבה (סי' מ"ח) איתא: "בזה נראין הן... כאילו יוצאות בשערות ראשן פריע פרעות בלי כיסוי כלל". וישועות יעקב כתב: "וכיון שאינו ניכר אם הוא משיער גופה או משיער נכרית". ותפארת ישראל כתב: "וקשה לי הרי אסור משום מראית עין, דמחזי כפרועת ראש".

וכ"כ בתורת שבת: "וכן הוא אצל פאה נכרית דנשי דידן, שאין אדם יכול להבחין אם בשיער עצמה או בפאה נכרית היא מתקשטת". וכ"כ רבי שלמה קלוגר: "בזה הזמן הרבה פרוצות שהולכות בכוונה בשיער שלהן, א"כ אף ההולכות בפאה נכרית מה מהני זה, הרי הרואה לא יידע ויסבור דשלה הוא". ובספרו קנאת סופרים: "דהרי אי אפשר להכיר בלי הבחנה אם הוא שיער שלה או של אחרת".

ובשו"ת חסד לאברהם כתב: "שנראה כאילו הולכות בשערות עצמן מגולות... שניהם דומין זה לזה ואין היכר כלל בין פאה נכרית לשערות עצמן". ובספר ברכת שלמה (דף ח', נדפס בתרפ"ח) כתב: "התחילו עתה ללכת בפאות העשויות משערות קצרות תלויים באופן שאין ניכר כלל אם היא נשואה או פנויה, ונראה ממש כהולכת בגילוי שיער".

ומצינו לכמה וכמה פוסקים, שכתבו כי גם כאשר הפאה נראית כשערה ממש, או אפי' יותר יפה משערה הטבעי של האשה, אין בכך איסור, והוי כקישוט בעלמא שמוסיף יופי לאשה. וגם אין בזה משום חשש מראית העין. וכן הבין בדעת שלטי הגיבורים הגאון הספרדי רבי יעקב פארדו זצ"ל בספרו "אפי זוטרי" (על השו"ע אה"ע סי' כ"א ס"ק ט'), וזה לשונו: "הנה הר"ב החבי"ב [בעל כנסת הגדולה] באות ה' הביא לשון שלטי הגיבורים שכתב דדוקא שיער המחובר לגופה אסור, שע"י גילוי שערה מתגלה בשרה, והוי ליה מקומות המכוסים שבגופה. אבל שערות התלושים בפאה נכרית, אפי' תהיה עשויה משערותיה שרי, ואע"ג דקישוט הוא לה, הוי לה כשאר תכשיטין". וכן בספרו "מסכנות יעקב" בישעיה פרק ג' (דף י"ח), ביאר את הקישוטים המוזכרים שם, שנשות ישראל היו מתקשטות בהם כדי למצוא חן בעיני הדוכסים והשרים, ושם כתב: "והקישורים אפשר שהוא פאה נכרית, דתנן שם שמי שאין לה שערות בראשה, או נשים נשואות, שאינן יכולות להראות קלעי שערן, דשיער באשה ערוה, עושות קישורין כפאה נכרית, להראות כאילו הן שערותיהן ממש".

וכן כתבו הגאונים רבי יוסף שאול נתנזון בעל "שואל ומשיב", והגאון רבי מרדכי זאב אנטינגא בעל "מאמר מרדכי", בספרם "מגן גיבורים" (סי' ע"ה): "וגם גוף דבריו לחוש בפאה נכרית משום מראית העין, לענ"ד ברבים שנהגו כן לא שייך מראית העין, דלא חשידי... ועל כן ישפטו הכל שהוא פאה נכרית". ועוד כתבו, "קישוט הוא, דנראית כאילו היה לה שיער. ותדע, שהרי אמרו בניזיר אפשר בפאה נכרית, אף שיודע שתגלח שערה, ולא יכול לומר אי אפשר באשה מגולחת שאין לה שיער של עצמה, כיון שעכ"פ יש לה הקישוט בפאה נכרית כמו בשיער של עצמה". עכ"ל. ומשמע שדיברו באופן שאין ניכר אם היא פאה או שיער עצמה, ולמרות זאת משום שרבים נהגו כן, אין בזה מראית העין והרואים יבינו שאין זה שיער עצמה.

וכן כתבו בקובץ "תל תלפיות" (שע"י מכון הוראה ומשפט דק"ק חניכי הישיבות בראשות הגר"מ גרוס שליט"א, קובץ ס"ז): "בש"ך סי' רח"צ סק"ב בדינא דהרא"ש

כתב דסגי במה שזה מצוי, אף שאין מכירין להבחין שזה של היתר, וע"ש בב"ח. וכמו כן מצינו בספר מגן גיבורים או"ח סי' ע"ה סק"ג (עיקר דבריו הובא במשנ"ב שם סקט"ז), גבי בפאה נכרית, דגם המתירין לצאת כך לרה"ר משום דמדינא שרי, מ"מ ת"ל דאסור משום איסורא דמראית עין, וכתב דכיון דהרבה הולכות כן, הרואים לא יתלו באיסור, ומשמע נמי דאין צריך שידעו להבחין בין פאה נכרית לשיער, וסגי מה שהוא מצוי".

וכן כתב הגאון רבי אהרן וירמש זצ"ל, בספרו "מאורי אור" (חלק "קן טהור" למסכת נדרים דף ל'): "וגם החוש מכחיש, דשיער אינו הרהור כגילוי שוק וקול זמר. והלא לא אסרו לקרות כנגד פנים יפות. אלא על כרחך שיער [נאסר] מטעם כמס, שליטת הקליפה, ואינו תימהון דוקא במחובר. וכמו בשיער אשה מונח לפניו, אינו כלום. וכמה דברים שלא נגלו טעמים... אלא טעמים ונימוקים עמם".

וכן כתב הגאון רבי וואלף ברייער זצ"ל בשו"ת "נחלת בנימין" (סי' כ"ו): "אי לאו דגלי לן קרא דשיער באשה ערוה, הוה אמינא דאין לחוש כלל לשערותיה, אלא משום דמשבח לה קרא שמע מינה תאוה היא, עיין ברש"י ברכות ד', ובקרא כתיב שערך כעדר העזים, וקרא מקלס צוהר וזיו השערות כשיער העזים, ושערן מבהיק מרחוק, עיין רש"י שיר השירים. וכל הקילוס הוא בעודן מחוברת בבשרה, דוגמת שערות העזים, וכל זמן שהשערות מחוברות מקרי "שערך" ותאוה המה לעינינו, אמנם אם פאה נכרית על ראשה לא הוי קילוס. וכן אם השערות תלושין, אף שחוזרת ומתקשטת בהם, מכל מקום שוב לא תאוה היא וליכא שבח ולא מקרי ערוה".

וכן כתב הגאון רבי סיני שיפפער זצ"ל, בשו"ת "סתרי ומגיני" (חלק ב' סי' מ"ד, נדפס בשנת תרצ"ב) בתקופתו לפני כמאה שנה: "וגם לחוש אחשדא שייסברו הרואים שהיא שערות עצמה היא חומרא גדולה, דכיון שיודעים העולם שיכולין עתה לעשות הפאה נכרית יפה כל כך שתיראה כשערות עצמה, אמאי נחשוד אותה". ועוד כתב, "דהפאה נכרית נעשית עתה בהדרת היופי". עכ"ל.

ומשמע מדבריו שלא שייך לחלק בין פאה אחת לחברתה לפי מדת המראה הטבעי שלה, וכמו שעשה בספר אחד שפירט באריכות את כל סוגי הפאות במראה טבעי, והאמצעים שנוקטים יצרני הפאה על מנת שלא יבחינו כי אינה שיער עצמה, וכתב לאסור אותן, וכל ראיותיו ומקורותיו הם מדברי הפוסקים שלא התירו פאה כלל, כגון הדברי חיים, מהרי"ל דיסקין, באר שבע, הגר"ש קלוגר, חסד לאברהם, תשורת שי, ועוד. ואם נקטינן שלא שייך מראית העין בפאה וכמו שנביא לקמן עוד מדברי הפוסקים, אין נפק"מ אם ניכר שהיא פאה נכרית או לא, ובכל אופן תולים הרואים שהאשה לובשת פאה, שהרי ב"ה אין בנמצא כלל אשה חרדית המגלה ראשה לגמרי, ולא שביק איניש היתרא ועביד איסורא. והגר"ב זילבר והגר"ע יוסף זצ"ל כתבו שאין ענין להבדיל בין נשואה לפנויה, והגר"ע דחה את "מקרי דרדקי" שרצה לאסור פאה מחמת כן. ופשיטא שלא זאת מטרת כיסוי הראש, אלא מחמת גזירת הכתוב או מנהג בנות ישראל כדפרש"י (בביאורו העיקרי בכתובות ע"ב) או קללת חוה (עירובין ק) ובארצות המזרח היו גם הפנויות מכסות ראשן ולא היה ניכר כלל בין נשואה לפנויה.

וכן כתב הגאון רבי משה כרייף זצ"ל, בספרו "באר משה" למסכת נזיר כ"ח: "ומיהו יש להבין כוונת הגליון [בעל השלטי גיבורים], מאיזה טעם הוה סלקא דעתך דאסור. ונראה דדרך הפאה נכרית שהיו עושים, היה מנהגם להניחו מגולה. והוה סלקא דעתך דאסור, מפני מראית העין, שיאמרו שעה ממש". עכ"ל. כלומר שכל חידושו של השלטי גיבורים, הוא שאע"פ שנראית הפאה ממש כשיער עצמה - אין בזה איסור של מראית העין.

וכן כתב הגאון רבי חיים זלמן צבי שרל זצ"ל, בספרו "דברי חיים" הנ"ל. וכן כתב הגאון רבי מאיר זאב גאלדבערגער, בספרו "אמרי המז"ג" על ששה סדרי משנה (שבת פ"ו) הנ"ל. וכן כתב הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, בשו"ת "אגרות משה" הנ"ל בדברי הגר"ע יוסף: "אף דאיכא מאן דחושש לאסור פאה נכרית משום מראית עין, עיין בעטרת זקנים או"ח סימן ע"ה, מ"מ רוב רבותינו וגם מאלו שסומכין עיקרי ההוראה עליהם מתירים... והטעם פשוט, שכיון שלא מצינו בגמ' שאסרו, אין למילף ממקומות אחרים שאסרו משום מראית עין, דאין למילף חדא מאידך, ולכן נאמר איסור מראית עין בייחוד בכל דבר שאסרו".

ועוד כתב, "אין לאסור גם כשלא ניכר... דידוע לכל שיש ללבוש פאה נכרית שתהיה נדמית כשערות האשה עצמה... כיון שהיא מוחזקת לאשה כשרה... וטעם זה הוא גם על מה שלא אסרו לגלח במספרים כעין תער ובסם, שנמי כיון שידוע שאפשר לגלח כעין תער בדבר המותר לא יחשדוהו, ואף שנתפרץ בעוה"ר שהרבה מגלחים בתער, מ"מ אין לאסור עתה מה שלא אסרו מתחלה". עכ"ל. וכוונתו שאשה המוחזקת לאשה כשרה, ומוכח הדבר מבגדיה ולבושיה ובכל ענייניה, הרי גם כשלושת פאה משוכללת ביותר מהסוג שאינו מצוי כל כך, שאין ניכר כלל שהיא פאה, אין בכך משום מראית העין, כי הרואה תולה שהיא לובשת פאה, ובפרט כשידוע ומפורסם שאין אשה חרדית בארץ ישראל ההולכת בגילוי ראש. וכמו באדם המגולח, שאין ידוע אם גילח בתער או במכונה, והיה מקום לאסור משום מראית העין, אולם אין איסור בזה מפני שידוע שאפשר לגלח במכונה כעין תער, ותולים אנו שמסתמא גילח במכונה.

וכן כתב הגאון רבי עובדיה הדאיה זצ"ל בשו"ת ישכיל עבדי (חלק ז', אה"ע סי' ט"ז): "בדין פאה נכרית לנשים נשואות, אם דינה כמו שיער ראשה שאסור לגלותה משום הרהור, דלפעמים היא יותר יפה משיער ראשה ומיפה אותה יותר, ואתי לידי הרהור, וכן משום מראית העין, דהרואה נדמה לו שהן שערותיה ממש... קים להו לרבנן שאין יצה"ר שולט אלא בדבר הדבוק בגוף האשה עצמה, היינו הדבר הדבוק בגוף הערוה עצמה, דאין שליטה להיצה"ר אלא בדבר שיש לו נפש חיונית, לא בדבר שאין לו נפש חיונית, ולכן בנתלש מגוף האשה, דניטל ממנו נפש החיונית, הרי פקע ממנו אותה הערוה שהיתה עליו בזמן שהיה דבוק בגוף האשה, דהרי הוא כפגר מת שאין להיצה"ר שליטה בו".

וכן כתב בתורת מנחם להגאון מליובאוויטש זצ"ל, בדרשה שנשא לפני כשישים שנה (חלק י"ב עמ' קפ"ח, שיחת ר"ח אלול תשי"ד, שיחה זו הובאה גם בספר "ליקוטי שיחות" חלק י"ג עמ' קפ"ח ואילך): "פאה נכרית הוא ענין שנוגע לבנים ובני בנים, לפרנסה ובריאות, כדאיתא בזוהר, שהדבר נוגע לבני חיי ומזוני... ובפרט בזמננו, שאפשר להשיג פאה נכרית בכל הצבעים, והיא נראית יפה עוד יותר משיער שלה עצמה, תתבונן האשה בעצמה מהי הסיבה האמיתית לכך שהיא אינה רוצה לחבוש פאה נכרית אלא מטפחת, כיון שהיא יודעת שבנוגע לפאה נכרית אין ברירה להסירה... מה שאין כן בנוגע למטפחת יודעת היא שיש לה ברירה, שביכולתה להסיטה למעלה יותר ויותר". וכן הביא בשמו הגאון רבי משה וינער שליט"א בספר "כבודה בת מלך", שיש להעדיף פאה על מטפחת, אפי' אם הפאה יפה יותר משיער הטבעי של האשה, וביאר זאת בתשובה שהשיב לו וזה לשונו: "הרי זה (שיער עצמה) פריצות ע"י גופה, וזו (פאה נכרית) ע"י דבר זר (דלבוש הראש דומה ללבוש הרגל וכו')". ומשמע מדברי האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל, שאין איסור בפאה שהיא יותר יפה משיער עצמה, ובצבעים שונים.

וכן כתב הגאון רבי בנימין זילבר זצ"ל, בשו"ת אז נדברו (חלק י"ד סי' מ"ח): "ואין לבדות מלבנו לדמות האיסור הסתכלות שבאה"ע סי' כ"א למלבושי נשים. הלאו דלא

תתורו נאמר בעיקר על הסתכלות באשת איש (דאין זנות אלא באשת איש), והרבה מיני הסתכלות אסרו משום הרהור הנלמד בעיקר מ"ונשמרתם", וגם בענינים אלו אין לערבב הפרשיות, ואין לדון משם מה שמותר ומה שאסור להתלבש. והרי מפורש אמרו שאסור להסתכל על בגדי צבעונין, ואפי' הכי לא אסרו לאשה ללכת בבגדי צבעונין בשוק (ורק באדום אסרו, דהצבע ניכר מאוד גם מרחוק), והוא הדין באם הבגד כמראה הבשר, וכמובן שיש עוד לחלק מבגדי צבעונין, אבל אין לדמות זה לבשר מגולה ממש... וברור שאשה שאין שערותיה יפות ומתביישת לצאת בלא מטפחת, דמכל מקום כנגד שיערה הטבעי אסור לומר דבר שבקדושה, ובכלל אסור פריעה הוי, וכשמכסה ראשה במטפחת או בפאה (במקומות שנהגו להתיר), אף שמתייפה בזה מכל מקום מותר". וכתב עוד, "ומדכתב במשנה ברורה דבמקומות שאין המנהג כן אסור משום מראית העין, משמע דהמדובר באינו ניכר היטב דהוי פאה".

וכן כתב הגאון רבי חיים דב אלטוסקי שליט"א, בספרו "חידושי בתרא" הנ"ל: "אין לדחות דשאני פאה נכרית דמתני', דלא היו מומחים כבזמנינו והיה ניכר שאין השיער שלה, מה שאין כן כשאין להכיר שאין השיער שלה יש להחמיר בכל הדינים כאילו שיער שלה מגולה, דזה אינו דהא רש"י והשלטי גיבורים הנ"ל פירשו שעושה כן כדי "שתיראה בעלת שיער", ואם יש להכיר דאין השיער שלה איך תיראה על ידה כ"בעלת" שיער, אלא על כרחך גם בזמנם היו מומחים ואע"פ כן מותר".

וכן כתב הגאון רבי יצחק עבאדי שליט"א, בשו"ת "אור יצחק" הנ"ל: "ובענין פאה נכרית לאשת איש אי שרי או לא, הנה לפי מה שכתבנו שכל הטעם של כיסוי הראש הוא שלא תיראה מנוולת, וא"כ בפאה נכרית הרי היא מקיימת מצוות הכיסוי שאינה נראית מנוולת, ואדרבה פאה נכרית הרי היא כקליעה, ובקליעה כבר הבאנו ראייה מהגמ' לעיל דזה נוי לאשה והיפך מניוול. ואף שמשמעות כמה ספרים נראה שטעם כיסוי הראש הוא כדי שלא להראות יופיה, הנה הוא טעות גמור, ומזה יצא להם שאם היא לובשת פאה נכרית יפה זה עוד יותר גרוע, וההיפך הוא האמת.

והנה כתוב מפורש בגמ' (שבת צה.) ויבן ה' אלהים את הצלע, מלמד שקילעה הקב"ה לחוה והביאה אל האדם, ע"כ. הרי דהשערות כשהם קלועות הוי נוי, והרי היא מקיימת שני דברים, גם כיסוי הראש וגם שתיראה נאה, וכמו אלה שמכסות ראשיהן במטפחת או בכובע, וכידוע שגם באלה יש מכל המינים, יפים יותר ויפים פחות, ובוודאי שלא יעלה על הדעת לומר לאשה ללבוש מה שפחות יפה, וכל אשה עם הטעם שלה, והרי כל בנות ישראל בנות מלכים הן וראויות הן לאיצטלה היפה ביותר".

וכן הגאון רבי יעקב דוד וילובסקי זצ"ל (המכונה רידב"ז), במכתב לנכדתו, אשת הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, כתב בשבח הפאה שעל ראשה, ומשמע מדבריו שאין לדעתו חסרון ביופי הפאה. וזה לשונו (מתורגם מידיש): "נכד[ת]י הענדל-רייזליה, עליך מאוד יפה הפאה, אני זוכר היטב האיך הולמת אותך הפאה, בהחלט אַ מְחִיָּה [תענוג] להביט".

וכן הביא בספר "ועלהו לא יבול" (תשובות הגרש"ז אויערבאך, חלק ג' עמ' ע' ואילך): "אפשר ללבוש שמלה כשרות נוהגות ללבוש, אבל בגד ש"מאוד רועש" מסתבר שאסור. אמנם כאשר זה נהפך למצוי מאוד יפה, להיפך - כבודה בת מלך... אי אפשר לאסור בגד "רועש" אם נשים שנשים לובשות בגד כזה, נאמר על זה שראשונים קלקלו לעצמם ותקנו לאחרים".

"התפרסמו גדרי צניעות בפאות נכריות של נשים, שהתייחסו לצבע הפאות, לאורכן, לצורתן וכו'. גם שמו של הרב הוזכר ביחס לגדרים אלו. שאלתי את הרב ביחס לגדרים

השונים שהתפרסמו: האם זה נכון שאסור שפאות נכריות תהיינה בצבע כזה וכזה? וענה: 'אני לא יודע'.

המשכתי לשאול אותו על גדרים נוספים שהתפרסמו, האם כך נכון לומר? על כל ענה לי הרב: 'אני לא יודע, אינני מבין בזה'. לבסוף אמר לי: אני לא יודע לומר לך גדרים בענין פאות נכריות של נשים, אך הכלל הוא שמה שבנות ישראל הכשרות נוהגות - זה בסדר".

והרב זאב שכטר שליט"א כתב בקובץ אור ישראל כ"א: "יש הטוענים שאין לדמות הפאה שלנו לפאה נכרית בדורות הקודמים שהתירום הפוסקים, משום שלא הצטיינו ביופיין כפאות שבזמנינו. והאמת היא שהפאה נכרית שהתירו הפוסקים היתה גם כן משיער טבעי של חברתה, ופשוט שהשיער הטבעי בדורות קודמים לא היה פחות יפה מהשיער הטבעי שבזמנינו. ונראה שהטוענים כן מתבססים על השוואות שהם ביצעו בין פאות של פעם להיום, ולא הבחינו שאת ההשוואה הם מבצעים בין פאה נכרית ישנה ומשומשת שלוש שנה או יותר לבין פאה נכרית חדשה של זמנינו, וסיבת השוני היא גיל הפאה ולא איכות היופי. והפוסקים שהתירו פאה נכרית לא חילקו, והתירו גם פאה נכרית חדשה. ויש שמבינים כי אין חילוק בין טבעי חדש מפעם להיום, אבל טוענים שהתסרוקות היום יותר דומות לשיער טבעי. אבל כבר מבואר בראשונים שהפאה נכרית היא לקישוט, וכי בדורות עברו לא ידעו לסרק הפאה שתראה כמו קישוט, הלא כל זה מטרת הקישוט מאז ומעולם, וכי רק בדורנו יודעים לקשט ולסרק יפה. ובפרט שידוע כי בדורות שעברו היה להם טעם ליופי, ובדורנו נפוצים מאוד דברים שאין להם טעם וריח, וכל כמה חדשים יוצאת אופנה חדשה ומשונה". עכ"ל.

וכן הובא בירחון התורני "המאור" שיו"ל בארה"ב בחודש שבט תשי"ג, לפני כשישים שנה: "נתייסדו כאן הרבה בעלי מקצוע מאחינו בני ישראל, לעיבוד פאות נכריות בשביל בנות ישראל הכשרות. היהודים בעלי מקצוע הזה, הינם ברובם ג"כ מהגרים שבאו לכאן בשנים האחרונות והתעסקו במקצוע הזה גם באירופה, וכי על כן הינם מומחים בעיבוד הפאות הנכריות לכל פרטיו ודקדוקיו, בתכלית היופי והשלימות. ישנן בעלות מקצוע מומחיות מפורסמות כאלו, שמעבדות פאות נפלאות, שהרואה אותן לא יכיר בשום אופן שאלו הן פאות נכריות" (עמ' י"ט, מאמר "פאה נכרית ודת יהודית").

וראה בספר "לבושה של תורה" (ביאורים לספר "עוז והדר לבושה", ח"א סי' כ"ח), שבירר את הענין היטב, וכתב בזה הלשון: "כדי לעשות הפאה נכרית כמראה טבעי, לא משתמשים בשום המצאה טכנולוגית חדשה, רק משתמשים בשערות אדם בלי להכניסם לחומרים חריפים (שהיו עושים כן כדי להכנינה לצביעה) ואין צובעים אותם כלל (ומעיקרא עושים פאה משערות שצבעם כצבע שערות האשה), ואין לוקחים שערות מכמה נשים לצרפם יחד (אלא כולה מאשה אחת או לכל היותר משתי נשים), וכל השערות מחוברות להבד של הפאה נכרית כהדרך שהן גדלין בראש (ולא מהפכין השערות מלמטה למעלה) והצד שהיה סמוך להקודקוד הוא הצד שמחברים להבד וכו', ומחברים השערות להבד באופן שיצא מהבד באופן שדומה ככל האפשר ליציאת השערות מעור הראש, ומחמת כל הדברים הטבעיים השערות שומרות זוהרן וטבען ויפיין. ונוסף לזה התפירה המדוייקת והמצומצמת להיות מכוון לראש האשה, ע"י זה הפאה נכרית נראית טבעית לגמרי וכאילו היא שערות האשה ממש. ובשאר הפאות מעבדים השערות כדי לצובען לצבע אחיד, וכדי לאחד שערות שונות יחד, וכל פעולות אלו מפקיעים מהם המראה טבעי שלהם. ולפי"ז אין שום סיבה שלא היה אפשרי לעשות פאה נכרית משוכללת לגמרי גם בימי חז"ל".

וכך גם הובא בספר פסקי דין ירושלים (כרך י' עמ' רצ"א) בפסקם של בית דין ירושלים לדיני ממונות ובירורי יוחסין, וזה לשונם: "החילוק בין 'קאסטס' ל'רמי קאסטס' הוא, שבקאסטס השיער הוא שיער משובח ממוצא אירופאי (תוצאה מהרגלי תזונה בריאים), ואיננו עובר תהליך הלבנה וצביעה (לצבע הדרוש), ולכן קשה יותר למצוא ח' או ט' 'קוקאים' (המדה הנדרשת ליצור פאה), ומחירה גבוה. אולם אפי' בקאסטס רק חלק קטן מהשערות נקשרות בעבודת יד, ורובה היא עבודת מכונה. לעומת זאת, ב'רמי קאסטס' השערות פחות משובחות ממוצא טורקיה, הודו, סין, וכו', ולפעמים גם ממוצא אירופאי, ושיער זה עובר תהליך הלבנה וצביעה, ולכן מחירם זול יותר מהקאסטס. גם בעצם העיבוד יכול להיות שברמי קאסטס יש פחות עבודת יד מהקאסטס, וגם זה מוזיל את מחירו. מ"מ אין ספק ש'רמי קאסטס' יותר יוקרתי מסתם פאה של שיער טבעי... על אף שמשמעות המילה 'קאסטס' בלע"ז ובעולם היא 'הזמנה מיוחדת', כלומר שמודדים הראש בדיוק והפאה תפורה ביד וכו', מכל מקום כאן בארץ ישראל התגלגל המושג 'קאסטס' לפאה יוקרתית, הגם שמיוצרת בבית חרושת וקונים אותה 'מהקופסה'."

ומוכח מדבריהם כי הפאה היוקרתית ביותר היא דוקא זו שאינה עוברת תהליך עיבוד כלשהו, אלא רק תפירה והתאמה מדויקת לראש האשה, ובודאי שלא מן הנמנע שגם בדורות הקודמים ואף בימי חז"ל ידעו לייצר פאות שכאלה, וכ"כ באחד הקונטרסים נגד לבשת פאה: "העולה מדברי הגמרא, שאין כל הבדל בין הפאה נכרית לשיער הטבעי לענין יופיה של האשה. כלומר למרות שהבעל יכול להפר כל נדר בנוגע ליופיה של אשתו, ואפילו אם מדובר רק בחסרון קטן ביותר ביופיה בעיני בעלה, כמו שכתב ברמב"ם הלכות נדרים פרק יב' וז"ל: "בדברים שבינו לבניה כגון שנשבעה או נדרה שלא תכחול (את עיניה) או שלא תתקשט... או שלא תלבש רקמה" עכ"ל. אפילו הכי לענין שצריכה האשה לגלח את כל ראשה בסוף נזירותה אין הבעל יכול להפר את נזירותה, כיוון שאפשר לה בפאה נכרית. רואים שאפילו לבעל המתבונן באשתו מקרוב אין כל חסרון ביופיה של אשתו המגולחת, כי "אפשר בפאה נכרית". ולכן הפאה הנכרית היא תחליף מושלם של השיער לענין יופיה של האשה."

בטעם "מנהג ודת יהודית"

בשו"ת יביע אומר (חלק ה' שם) בענין פאה נכרית כתב הרב וזה לשונו, "וכבר כתב בספר שבילי דוד (או"ח סי' ב' ס"ק ב'), שאף למ"ש הרמ"א בדרכי משה (סי' ש"ג) בשם הש"ג להתיר לצאת בפאה נכרית, היינו במקום שלא נהגו הנשים להזהר בזה, משא"כ במקום שלא נהגו להקל, ודאי דהוי בכלל דת יהודית. ע"ש. וא"כ בודאי שבמקומותינו אלה שהמנהג היה לאסור, ואלו המקילות ראש נהגו כן שלא ברצון חכמים, מנהג כזה אותיות גהנם, ומצוה לבטלו... וידוע שכל מנהג שלא נתייסד ע"פ ותיקין אין בו שום ממש... המנהג הזה ידוע לנו שנוסד ע"פ איזה נשים ההולכות ע"פ האופנה החדשה" וכו' עכ"ל.

ודברי הרב סותרים לכאורה את מה שכתב בשו"ת יביע אומר (חלק ד' סי' ג') לגבי גילוי שיער הרווקות וכיסוי ראש הנשים הנשואות במטפחת, וזה לשונו שם: "ועינא דשפיר חזי להמג"א (סי' ע"ה ס"ק ג') שהקשה על מש"כ השו"ע שם, שמותר לקרות ק"ש כנגד שיער בתולות שדרכן לילך בפרוע ראש, שהרי באה"ע (סי' כא ס"ב) איתא שאפי' פנויות לא תלכנה פרועי ראש, ודוחק לומר דפנויות דהתם היינו אלמנות דא"כ הו"ל לפרש. אלא י"ל דהתם מיירי כשסותרת קליעות שערותיה והולכת בשוק שזהו אסור אפי' בפנויה, וכן פרש"י בפר' נשא בפסוק ופרע את ראש האשה". עכ"ל.

ואח"כ כתב הרב לדחות את דברי המג"א מכח המנהג היום, וזה לשונו: "וכ"כ המחצית השקל באו"ח שם שהמנהג שהבתולות יוצאות לרה"ר בשערות סתורות מקליעתן. וכ"כ המגן גיבורים. וכן ראיתי להישועות יעקב באה"ע (סי' כ"א), שכתב להוכיח במישור מדעת השטמ"ק שאין חילוק בין סתורות לקלועות, ושאל מהמג"א כתב לאסור בסתורות, העולם נהגו להקל ויש להן ע"מ שיסמוכו. ע"ש. ופוק חזי מאי עמא דבר, שאפי' אצל החרדים לדבר ה' הבתולות הולכות בפרוע ראש ובשערות סתורות. ולכאורה י"ל שאף המג"א יודה להקל במקום שנהגו היתר בדבר, דהא בכתובות (דף עב.) אמרינן העוברת על דת יהודית יוצאת בלי כתובה, כגון היוצאת לשוק וראשה פרוע. ופריך, הא דאורייתא היא (ואמאי לא קרי לה דת משה. רש"י), ומשני דאורייתא קלתה שפיר דמי (היינו סל שיש לו בית קיבול מלמטה להולמו בראש וכו'. רש"י), דת יהודית אפילו קלתה נמי אסור. וכ"כ הרמב"ם בפרק כ"ד מהלכות אישות (הלכה י"א והי"ב), שהעוברת על דת משה היא היוצאה בשוק ושערה גלוי, והעוברת על דת יהודית היא שיוצאת לשוק וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים אע"פ ששערה מכוסה במטפחת. ע"ש. וכ"כ מרן השו"ע (סי' קט"ו סעיף ד'). והנה היום פשט המנהג שהנשים יראות ה' יוצאות במטפחת או בכובע בלבד בלי צעיף או רדיד, ואין פוצה פה ומצפצף. ועל כרחך דדוקא עצם כיסוי הראש שהוא דאורייתא הוא מחוייב המציאות לעולם ולא ישתנה בשום זמן, אבל מנהג בנות ישראל שנהגו לצניעות כל שהמנהג בכל העיר להקל אזלינן בתר מנהגא. ודמי למ"ש מהר"ם אלשקר (סי' ל"ה) להתיר במקום שנהגו הנשים לצאת בשערות שחוץ לצמתן. ע"ש. ואף שהצמח צדק מליובאוויטש בתשובה (חלק אה"ע סי' קל"ט) ובחידושי הש"ס (פ"ג דברכות) האריך לחלוק על המהר"ם אלשקר, ע"ש, מ"מ רבו האחרונים שסמכו ע"ד המהר"ם אלשקר, ובודאי שהנשים הנוהגות היתר בדבר אין מזניחין אותן ויש להן ע"מ שיסמוכו. ואכמ"ל. והכי נמי במה שנהגו הנשים לצאת במטפחת או בכובע בלי שום צעיף או רדיד, כיון שהכל נהגו כן, בכהאי גוונא אתי מנהג ומבטל מנהג". עכ"ל.

הרי לך שלגבי רדיד המפורש ברמב"ם שו"ע ופוסקים (עד האחרונים שמהם מביאים בדרך כלל ראיה לאסור הפאה, כהב"ש ויעב"ץ וסיעתם) שצריכה אשה נשואה ללבוש משום דת יהודית, ושערות סתורות בבתולות, שהביאור הפשוט בדברי הרמב"ם ושו"ע הוא שגם בתולה צריכה לכסות ראשה, או לילך לפחות בשערות קלועות, וכמש"כ המג"א, כתב הרב זצ"ל שאתי מנהג ומבטל מנהג, כיון שכל ענין דת יהודית אינו אלא דבר התלוי במנהג. ולא אמרינן על המנהג החדש "מנהג אותיות גהינם", אע"פ שמן הסתם גם מנהג זה לא נתייסד ע"פ ותיקין, אלא הנשים עצמן הלכו אחר האופנה החדשה שהיתה אז והורידו את הרדיד שהיה מוסיף להם צניעות רבה, וגם הרווקות פרעו שערן והלכו בזה אחר האופנה החדשה ולא רצו להישאר בשערות קלועות או מכוסות, אף שהדבר מוסיף צניעות רבה, ופשוט. ותחת להתיר את המנהג, היה צורך להוכיח את הרווקות שפרצו גדר והחלו לגלות שערן בתסרוקות שונות ומשונות, ולהוכיח את אלו הנשים ההולכות ללא רדיד עליהן. ועם כל זה התירו הפוסקים את המנהג, ואמרו שאתי מנהג ומבטל מנהג. ונעשה היום מנהג פשוט שרווקה הולכת בגילוי ראש ונשואה הולכת בלי רדיד, ואין פוצה פה. והוא הדין בענין הפאה, שנשים חרדיות רבות נוהגות לכסות ראשן בפאה נכרית ונעשה הדבר היתר גמור כמו שיער הרווקות, ויש לומר שאתי מנהג ומבטל מנהג, ולהתיר הפאה כמו שהתירו מטפחת וכובע ללא רדיד, כיון שאין בזה דת יהודית.

והגאון רבי בנימין זילבר זצ"ל כתב בשו"ת אז נדברו (חלק י"א סי' נ') וזה לשונו, "אם היתה להם האפשרות של קניה ואע"פ כן השתמשו דוקא במטפחת, שייך לומר מנהג, אבל כיון שלא היתה להם אפשרות של קניה, מה שייך בזה מנהג... וגם אני טוען כך, גם בנוגע למנהג של ספרדים שכתב היביע אומר (אה"ע חלק ה' סי' ה'), שמנהג הנשים

הספרדיות שנהגו לאסור מימות עולם ומשנים קדמוניות. ועוד, שהרי ראש המתירים היה ספרדי, ולא הזכיר שיש בזה איזה מנהג. והפריז שם על המדה לאסור באופן החלטי, עד שאוסר גם על העתונות החרדית לפרסם מודעות, שלא כדרכו בקודש תמיד להשתמש בכוחא דהיתרא, ובפרט בדבר שכבר נהגו בזה רבים וכן שלמים. וזכורני שבחו"ל בעיירה שלי רק הרבנית הלכה בפאה, כי אז זה לא היה מופץ והיה דבר של יוקרה ומותרות". עכ"ל.

ובשו"ת אז נדברו (חלק י"ב סי' מ"א) כתב עוד וזה לשונו, "ולכן אמרנו שמה שלא נהוג בתימן בפאה נכרית אין לזה ראייה שהמנהג אצלם שפאה נכרית דינה כמו השערות הטבעיות, שהרי לפי מהלך הלבוש שלהם וכמו שכבודו כותב לא שייך בזה פאה נכרית, וע"פ רוב זה נוגע רק כשיוצאת מהבית כאמור, אבל לדאבוננו שכאן אפי' הצנועות ביותר של נשי תימן אינן לבושות כמו בתימן, א"כ גם בנוגע לפאה יש להעמיד על עיקר הדין שלפעמים יש בזה נחיצות...

כל רב בקהילתו או בבית מדרשו יש לו הזכות להנהיג ולהחמיר על שומעי לקחו כפי ראות עיניו, ומחויבים לקיים דבריו, אבל אין בכוחו לחדש מנהגים דהוי כתורה שלימה, מה שלא היו ולא נבראו. את המנהג לא קובעת המציאות אם לבשו או לא, אלא אם נזהרות היו מחמת איסור של פאה, וזה לא היה שייך בתימן.

אמנם אף שאין כאן מנהג מה שנוגע להעדות, אבל מה שנוגע למקומות שייך בזה מנהג, כלומר הגרים בתימן אסור להם להתלבש בפאה מחמת מנהג המקום, וכן אפי' ממדינה אחרת שבאה מהמקום שנוהגות בפאה ובאה לתימן, אסור לה ללכת בפאה מטעם מנהג.

וכן ראיתי מובא מספר "רוח חיים" להגאון ר' חיים פלאגי, דנשים הבאות מערי פראנקיא"ה לערי טורקיה ואין דעתן לחזור, שצריכין לנהוג איסור לכסות אפי' הפאה נכרית שלהן, וכ"ש אם יהיה תושב טורקיה שאבותיו דרו בה מימות עולם ולקח אשה מערי פראנקיא"ה, שהיא עתה מתיישבת בעיר עם בעלה, כי בוודאי שהיא אסורה ללבוש פאה נכרית.

הנה מבואר להדיא, שאין כאן מנהג עדות אלא מנהג מקומות, אף שאין לובשים מחמת איסור וצניעות אלא בגלל שלא שייך בהם פאה נכרית, מכל מקום נעשה זה כמנהג המקום שאסור משום מראית העין שזה עיקר הטעם המובא במשנה ברורה, ולא משום דת יהודית.

ובקשר למנהג הספרדים, הרי המלקט והפוסק האחרון מגדולי הספרדים כותב בספרו כף החיים סי' ע"ה ס"ק י"ט שהסכמת האחרונים להתיר כדברי הרמ"א, וכן מביאים בשם שו"ת ישכיל עבדי חלק ז' אה"ע סי' ט"ז". עכ"ל.

וכן כתב הגאון רבי שלום משאש בשו"ת שמש ומגן שם, "מעולם לא היה בזה מנהג אצל הספרדים בחו"ל. לפי ידיעתי במרוקו ארץ מולדתי, לא עלה על דעת שום אחד מרבני הדור גדול או קטן לדבר בזה כלל, שהרי לא היתה נמצאת פאה נכרית אצלם, רק דרך לימוד המשנה היו קורין פאה, אבל לא ראו ולא שמעו מזה כלל כדי לקבוע מנהג בזה לאסור או להתיר". עכ"ל.

וכן כתב הרה"ג רבי יצחק רצאבי בספר "מעיל קטן" למהרי"ץ זצ"ל, בהערות לספר הנקראים "שולי המעיל" (סי' ו' הערה רכ"ח), במענה לשאלה מה דין נשות עולי תימן בפאה נכרית, אחר שנהגו בתימן בשנים ושלשה כיוויים. וזה לשונו שם: "אם חז"ל אמרו שאין אשה מתקנאת אלא בירך חברתה, בזמננו הן מתקנאות גם בפאת ראשה של חברתן, ואי אפשר לקבוע איסור גמור ומוחלט בדבר, כי חכמי הדור חלוקים

בדעותיהם אלו מתירים ואלו אוסרים, ורוב הנשים לא תשמענה לאוסרים אלא אם כן יחליטו כן כולם או רובם ככולם... והרבה פעמים יגרום ענין זה הפרת שלום הבית, כי קשה מאוד להיות שונה מחברותיה ושכנותיה. ואין לדון בזה מצד מנהגי הקהילות, כי בלאו הכי נשתנו כל מנהגי המלבושים וכיוצא בהם. ואין זה מחלוקת בין אשכנזים לספרדים, כי גם מהאשכנזים יש אוסרים, וגם מהספרדים יש מתירים". עכ"ל.

וראה גם מש"כ בשו"ת יביע אומר חלק ז' (יו"ד סי' כ"א), בתשובה לאחד הרבנים שפסק כדעת השו"ע נגד המנהג, וזה לשונו: "היה לו לעשות כל טעדי לתרץ וליישב המנהג, וכמש"כ הגר"ח פלאג'י בספר משא חיים (מנהגים מערכת ת' אות רנ"ח) בשם המהר"ם פדואה (סי' ע"ח), שאפי' מנהג שנראה תמוה יש לנו לבקש כל טעדי ללמד זכות לקיימו, וכה עשו כל קדמונינו כשמצאו איזה מנהג תמוה וכו', ושכן כתבו הרב פרח מטה אהרן (ח"א סי' כ"א) והרב משאת משה ח"א (חלק יו"ד סי' טו"ב), וכ"כ השדי חמד (מערכת מנהג כלל ל"ז), בד"ה אם המנהג הוא תמוה, בשם מהרשד"ם (יו"ד סי' קצ"ג) ועוד".

בטעם שעיקר האיסור דאורייתא

בשו"ת יביע אומר (חלק ד' אה"ע סי' ג') בענין פאה נכרית כתב הרב בזה הלשון, "ובאמת שבעיקר הדין נראה שהעיקר לאסור לצאת בפאה נכרית... ומכל שכן דהוי איסור תורה. ואף למש"כ הגרש"ק בשנות חיים שם שהוא איסור דרבנן, מכל מקום עיקר האיסור לצאת בפריעת ראש לרה"ר הוי מהתורה". עכ"ל.

ומאידך כתב הרב בשו"ת יחווה דעת (חלק ד' סי' נ"ב בהערה), וזה לשונו: "כתב בשו"ת משאת משה (חלק או"ח סוף סי' א') שהרדב"ז יחיד הוא לגבי כולהו רבוותא, דסבירא להו דבספק פלוגתא דרבוותא בדרבנן אזלינן לקולא". עכ"ל. והאריך שם להביא פוסקים הסוברים שגם כשנחלקו הפוסקים בדברים האסורים מדרבנן, אמרינן על זה ספק דרבנן לקולא. ובשו"ת יביע אומר (חלק ד' יו"ד סי' ח') הוסיף הרב וכתב, "ספיקא דרבנן לקולא אמרינן גם כשיש לו עיקר מן התורה. וכמש"כ המשנה למלך פ"ד מהלכות בכורות". עכ"ל, ע"ש באורך. וכן כתב בנו הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א בספר "עין יצחק" (כללי ההוראה, חלק ב' עמ' רט"ו), וזה לשונו שם: "אמרינן ספק דרבנן לקולא גם במחלוקת הפוסקים במידי דרבנן". ובהערות שם הביא פוסקים רבים הסוברים כן, וחולקים על הרדב"ז שהוא שיטה יחידאה להחמיר בזה. וכתב עוד שם (עמ' ר"ח), "ספק דרבנן לקולא אמרינן גם בדבר שיש לו עיקר מן התורה". עכ"ל, והאריך שם בראיות מהפוסקים. ושם (עמ' רכ"ב) הגדיל וכתב בזה הלשון, "במידי דרבנן אזלינן להקל גם כנגד רוב הפוסקים". עכ"ל.

ולפ"ז נמצא שגם אם תאמר שפאה נכרית הוא ספק דרבנן שיש לו עיקר מהתורה, וגם אם תאמר שרוב הפוסקים אוסרים, עדיין יש לומר בזה ספק דרבנן לקולא, וללכת אחר הפוסקים המקילים (ובפרט כאשר הבאנו בספר "חן וכבוד" כמאה ושלושים פוסקים מתירים). וזה סותר לכאורה לדברי הרב בשו"ת יביע אומר (חלק ד' שם), שיש להחמיר בפאה נכרית אע"פ שהיא איסור דרבנן, משום שעיקר האיסור מהתורה.

וכתב הגאון רבי שלום משאש, שרוב ככל הפוסקים האוסרים פאה נכרית אסרו רק מדרבנן, וזה לשונו בשו"ת שמש ומגן (שם): "גם בגילוי ראש דאשת איש עצמה, מצינו לסוברים שהיא מדרבנן, ואף שההלכה אינה כן ובכל הפוסקים קראוה דת משה שהיא מן התורה, עכ"ז נוסף ממנה הרבה חולשת איסורא דפאה נכרית, והדרן למילתין, דכיון דאיכא מחלוקת הפוסקים, וטעמי האוסרים פג טעמם, יש לומר ברווח גדול ספק דרבנן להקל".

וכדבריו כתב בפמ"ג סי' ש"ג משבצות זהב ס"ק ט': "עיקר הספק בדבריהם לקולא", וכן כתב הגר"ש קלוגר בספרו שנות חיים סי' שט"ז, וכן כתב בשו"ת לבושי מרדכי מה"ת יורה דעה סי' קס"ח: "מש"כ כת"ר שהוא דאורייתא, לא אדע מי מן הפוסקים האחרונים שיסבור כן", וכן כתב בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב' סי' פ"ח: "אף האוסרין פאה נכרית אינו מאיסור התורה".

בענין החשש לחרם

בשו"ת יביע אומר (חלק ה' שם) בענין פאה נכרית הביא הרב מדברי שו"ת לחמי תודה, וכתב שם "וזה מכבר יצא אאמו"ר הגאון (בעל ההפלאה) בצירוף חברי בית דינו בחרם על הנשים הלוברשות פאה נכרית", עכ"ל. וכן הביא בעוד מקומות. ומשמע שדעתו היא שיש לחוש גם היום לחרם של בעל ההפלאה, על אף שפשט המנהג בימינו, ויש פוסקים רבים שאינם סוברים כמותו.

ומאידך בשו"ת יבי"א חלק ד' (אה"ע סי' ג'), כתב הרב בזה הלשון: "אף שהצמח צדק מליובאוויטש בתשובה (חלק אה"ע סי' קל"ט) ובחידושי הש"ס (פ"ג דברכות) האריך לחלוק על המהר"ם אלשקר, ע"ש, מ"מ רבו האחרונים שסמכו ע"ד המהר"ם אלשקר, ובודאי שהנשים הנוהגות היתר בדבר אין מזניחין אותן ויש להן ע"מ שיסמוכו", עכ"ל.

וזאת אע"פ שיש חרם בדבר, שהחרימו את הנשים ההולכות במטפחת שע"י זה מתגלות מעט השערות, ראה מש"כ בזה הגר"מ שטרנבוך בספר דת והלכה (סימן א, והובא בספרי בפרק י) בשם שדי חמד (והובא החרם במלואו בספר משא חיים להגר"ח פלאג'י, מנהגים מע' נ' אות ק"נ) וזה לשונו: "בשנת תר"כ בעיר גדולה סלוניקי ראו רבני העיר ובראשם הרב הגדול מהר"א קובה שהתחילו ללבוש איזה לבוש, וע"י זה באו לגלות חלק מהשערות, וגזרו בחרם גמור בגזירת נח"ש, ובאו על החתום כל החכמים ורבנים וטובי העיר שלא לשנות כלל לא בענין המלבושים ולא בגילוי שיער ואפי' קצת חוץ לצמתן, ואשר יעשה בזדון ולבבו פונה היום באמרו כי אין איסור בזה הרי הוא מופרש ומובדל מעדת ישראל ומין ואפיקורס הוא, לא יאבה ה' סלוח לו" וכו'. עכ"ל.

ומוכח שהיו הנשים לובשות רדיד (הנקרא כיום "שאל") על ראשן המכסה היטב את שערותיהן, וכשבאו ללבוש מטפחת המגלה שערות כמו שמצוי היום, החרימו הרבנים את הלוברשות מטפחת, ואפי' את אלו שיוצאות שערות בודדות חוץ לצמתן, כנ"ל. וכן הביא בספר לחמי תודה גופיה, בשם אביו בעל ההפלאה על מסכת כתובות, דאיכא בגילוי שערות מכשלה גדולה, ושזה כמה שנים שיצא הכרוז מפי אביו הגאון הנ"ל בצירוף שני בתי דין בחרם על זה וכו' (לחמי תודה ד, ב). והובאו דבריו בספר ברוך את אברהם פרשת בחוקותי, ובספר שדי חמד, ומוכח מהשדי חמד דכוונת ה"לחמי תודה" היא על גילוי מקצת שערות (שהרי גילוי שערות לגמרי, דאורייתא הוא). והנה כאן לא חש הרב זצ"ל לחרם, למרות שבענין זה הוכפל החרם בכמה מקומות, וסותר לכאורה את מש"כ הרב ביביע אומר הנ"ל, כי הוא הדין לפאה. ואדרבה, יש לומר שבפאה אין חרם זה שייך כיום, אלא רק באותו מקום ובאותו הזמן שהיה פריצת גדר, אבל גילוי מקצת שערות שנאסר במפורש בגמ' ובחז"ל וע"י רוב ככל הפוסקים (כמו שהביא בספר "כבודה בת מלך" באריכות, ראה שם עמ' ל"ט), יש מקום לומר שהחרם עומד בעינו.

וראה עוד מש"כ הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספר דת והלכה שם: "פוק חזי לזקיני, גאון ישראל בעל ההפלאה רבי פנחס הלוי זצ"ל, שיצא בכרוז בצירוף שני הבתי דינים בחרם ממש על לבישת נשים בפאה נכרית, וכמבואר בספר "לחמי תודה", אבל מוסיף

קל וחומר גילוי שעירות עצמן, אשר חז"ל אמרו שיער באשה ערוה, דאלו שאסרו פאה נכרית ק"ו בן בנו של ק"ו שאסרו כל גילוי שיער ממש ח"ו, וזוהי הלכתא רבתא שראוי לן להזהיר עלה טובא".

בדחיית דברי הרמ"א, שהתיר רק לענין ק"ש

בשו"ת יביע אומר (חלק ה' שם) בענין פאה נכרית, הביא הרב את דברי היעב"ץ בספר מור וקציעה, וכתב שם "לא התיר הרמ"א אלא לבעלה, דכיון דשריא בביתה הוה ליה אורחה בהכי ולא מטריד, אבל לגבי אחריני אסור משום פריצותא. תדע דהא לא מיייתי לה הרמ"א באה"ע (סי' כ"א) לגבי איסור פריעת ראש ברה"ר, אלא לגבי קריאת שמע". עכ"ל.

ודברי הרב סותרים את דבריו בריש התשובה ההיא (חלק ה' שם), וזה לשונו שם: "אע"פ שכתב הרמב"ם (בפרק כ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה י"ז), לא יהלכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש, וכן פסק הטוש"ע אה"ע (סי' כ"א סעיף ב'), כבר פירשו הפרישה והב"ח והח"מ והב"ש, שפירוש פנויה בכאן היינו אלמנה או גרושה, אבל בתולה מותרת ללכת בפרוע ראש, וכמ"ש ראבי"ה (בפ"ג דברכות סי' ע"ו), שמותר לקרות קריאת שמע נגד בתולה שרגילה בגילוי שיער, ואין בזה משום שיער באשה ערוה. וכ"כ בארחות חיים (הלכות קריאת שמע אות ל"ו) בשם ר"ת, שמעשים בכל יום לקרות קריאת שמע כנגד שיער הבתולות. וכן הוא במאירי (ברכות כ"ד) ובמרדכי והרא"ש שם". עכ"ל שו"ת יביע אומר שם. וזה לשון הרא"ש בברכות שהזכיר שם: "אבל בתולות שדרך לילך פרועות מותר לקרות כנגדן". וגם המאירי והמרדכי שם דיברו בענין קריאת שמע.

ויש להקשות, כיצד הביא הרב ראיה להיתר הליכת הרווקות פרועות ראש ברה"ר, ממה שכתבו הראשונים שמותר לקרוא ק"ש כנגדה. שהרי גם זה היה ניתן לדחות בנקל, ולומר כביאור היעב"ץ הנ"ל, שהראשונים שהתירו דיברו רק לגבי קריאת שמע, שמותר לקרוא כנגד שיער הבתולות, כיון שנהגו ללכת בביתן בגילוי ראש, וזהו פירוש דבריהם "שדרך לילך פרועות ראש", אבל ברשות הרבים אסורות ללכת בגילוי ראש, וממילא אין ראיה כלל מדברי הראשונים הנ"ל. ואם היינו מפרשים כך בדבריהם, היה אתי שפיר גם לשון הגמ' בכתובות (עב.) "אזהרה לבנות ישראל" ללא חילוק בין בתולה לנשואה, ולשון השו"ע והרמב"ם "אחת פנויה ואחת אשת איש" (וראה ביאור הגר"א על השו"ע אה"ע כ"א: "מדקאמר לבנות ישראל ולא קאמר לאשה", וראה בב"ח שם, "מדלא קאמר אזהרה לאשת איש, אלא סתמא אזהרה לבנות ישראל, אלמא דאחת פנויה ואחת אשת איש באזהרה"), ולא היה צריך לדחוק בדבריהם ולפרש שפנויה היינו גרושה ואלמנה.

ועם זאת רואים אנו שהרב פירש בדברי הראשונים שכוונתם להתיר גם יציאה לרה"ר ולא רק לענין ק"ש, דלא כהבנת היעב"ץ, וכן כתבו רוב הפוסקים. ומכאן נלמד שאין מקום לדחוק בדברי הרמ"א, ובפרט שהמקור שציין לדבריו הוא שלטי גיבורים, והש"ג דיבר ביציאה לרה"ר ולא בק"ש, וכן הרמ"א עצמו ציין שם לסי' ש"ג, שכתב בהדיא להתיר יציאה לרה"ר בפאה נכרית. וראה עוד בדברי הגאון רבי אליעזר פולק (קובץ אור ישראל כ"ב-כ"ה ונדפס בספרי בפרק י"ג) כמה וכמה קושיות על ביאור היעב"ץ בדברי הרמ"א, שלא יתכן כלל לפרש כך.

וכן מוכח מלשון הרמ"א בסי' ע"ה סעיף ב', "הגה: והוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן, וכל שכן שיער נכרית, אפי' דרכה לכסות". והיינו אחר שכתב שמותר לקרות ק"ש כנגד שיער היוצא מצמתן, שזה מותר אף ברה"ר, כתב

"וכל שכן" שיער נכרית, היינו שזה יותר פשוט להיתר משיער היוצא מצמתן, וא"כ כמו ששיער היוצא חוץ לצמתן מותר אף ברה"ר, מותר פאה ברה"ר מכל שכן.

גם מלשונו "אפי" דרכה לכסות", משמע שכ"ש אם אין דרכה לכסות, א"כ להדיא שמותר "לא לכסות" ולא רק לענין ק"ש מותר. ולכן המג"א ושו"ע הרב והמשנ"ב נקטו בפירוש להלכה דלא כיעב"ץ, והיה פשוט להם שהרמ"א התיר גם לענין פריעת ראש ולא רק לענין ק"ש.

ולגבי שאלת היעב"ץ אמאי לא הביאו הרמ"א באה"ע, באמת יש לשאול שאלה זו גם על דין "שיער היוצא חוץ לצמתן" שבזה ודאי התיר הרמ"א אף לצאת לרה"ר, ואמאי לא הביאו הרמ"א באה"ע. והביאור הפשוט בזה, שהרי דין זה של פאה נכרית אינו גמ' או רמב"ם שיש להקשות למה השמיטו, אלא הוא חידוש של הש"ג שהיה בן דורו של הרמ"א, (ואפי' אם הרמ"א לא היה מביאו כלל, עדיין לא היה זה ראיה שלא סבירא ליה כוותיה, שהרי היו הרבה שותי"ם שהרמ"א ראה, ולא הכל הביא בחיבורו), ואין הרמ"א מלקט את כל החידושים שיש בהלכה, ועכ"פ ודאי סגי במה שהביאו כבר באורח חיים. ובוודאי חידוש של בן דורו אין לרמ"א לחזור ולהביאו כמה פעמים שוב ושוב בכל מקום שיש לו שייכות לזה, שאין זה גמ' או ראשונים שכ"כ חשוב לחזור עליהם.

וראינו לכמה אחרונים שהתירו פאה על סמך דברי הרמ"א בסי' ע"ה, למרות שלא ראו את הרמ"א בדרכי משה סי' ש"ג. והגאון רבי ברוך ייטלס זצ"ל, בעל ספר "טעם המלך", הובאו דבריו בשו"ת תשובה מאהבה (סי' מ"ז), כתב: "מי יכול לדון את מי שהתקיף ממנו בעל מגן אברהם ז"ל ודעימיה. וגם רבינו מורנו הרמ"א פה בסי' ע"ה, ויותר מזה בדרכי משה סי' ש"ג, כתב בפירוש שמותר לצאת אשה בשערות גלויות בין אם שערות עצמה בין של חברתה. וגם הגאון בעל הלבושים פה בסי' ע"ה מסכים עם הרמ"א שמותר לצאת לאשה בשערות גלויות פאה נכרית אלא שמחלק בין שערות עצמה אחר שנתלשו לשערות חברתה. וא"כ לפ"ז יש לסמוך עליהן כעל יתד התקוע, כי מבארן אנו שואבין ומפיהן אנו חיינן ועיני כל העדה עליהם והן המה עמודי הוראה".

וכן הגאון רבי יצחק אבולעפיא זצ"ל, בשו"ת "פני יצחק" (חלק ו' אה"ע סי' ו'), כתב שיש ללמד זכות על הנשים הלובשות פאה נכרית ברה"ר, ע"פ דברי הרמ"א בסי' ע"ה, וכתב בזה"ל: "כיון דאיכא סברא זו דהרב שלטי הגיבורים, ודאי יש ללמד זכות גם כן בנדון דידן להני נשי דנהגו לצאת בפאה נכרית, אפי' שיוצאים בה גם לרשות הרבים... ורואה אנכי דלא הרב שלטי הגיבורים לחודיה קאי בסברא זו להתיר פאה נכרית, אלא גם הגאון מור"ם ז"ל [הרמ"א] באורח חיים סי' ע"ה קאי כוותיה, דעל מש"כ מרן ז"ל שם דהבתולות שדרכן לילך פרועות ראש מותר לקרות ק"ש כנגדן, סיים עלה מור"ם ז"ל: והוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת חוץ לצמתן, וכ"ש שיער נכרית אפי' דרכה לכסות. עכ"ל. ועיין עוד שם בבאר היטב ס"ק ח' משם עטרת זקנים מש"כ עוד בזה. הרי דגם מור"ם והעט"ז פשיטא להו דשרי ללבוש פאה נכרית, דאם כן היה להם לומר דמיהו איסורא איכא. גם הרב באר היטב באה"ע סי' קט"ו ס"ק י' הביא דברי שלטי הגיבורים בסתם בלי שום חולק יעויין שם".

ובענין הבתולות שמותרות לפרוע ראשן, לכאורה אשתמיטתיה רש"י במסכ' סנהדרין (נח:), וזה לשונו: "משתפרע ראשה בשוק - שהיו רגילות אף הנכריות הנשואות שלא לצאת בראש פרוע". ומשמע שכיסוי הראש היה ענין לנשואות ולא לרווקות, וע"ז כותב רש"י שלא רק היהודיות הנשואות כיסו ראשן אלא אף הנכריות הנשואות. ומכאן שפיר יש להביא ראיה שהרווקות אינן צריכות לכסות ראשן, ולא מכל הנ"ל

שאפשר לדחות דאייירי רק בק"ש ובביתן (והגר"ע הביאו שם בסוף דבריו, והסתייע ממנו לענין אחר).

וכמו כן, אשתמיטתיה דברי ה"אור זרוע" בהלכות שבת (סי' פ"ד), וזה לשונו: "ואם הוא מחובר לשבכה מותר כדפירש"י משום שאינה מגלה ראשה ברה"ר א"כ בתולה שאינה חוששת על גילוי הראש אע"פ שמחובר לשבכה אסור לצאת בו". ומוכח מדבריו שהרוקות לא חששו לגלות ראשן ברה"ר, כיון שהיו רגילות בזה.

וכן אשתמיטתיה שיטה מקובצת (כתובות טו:) בד"ה וראשה פרוע, שכתב וזה לשונו "פירוש: מגולה, וכך היו נוהגין לבתולה ולא לאלמנה. והא דאמרין לקמן (ע"ב) ופרע את ראש האשה, מכאן אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפירוע ראש, י"ל דבנשואות קא מיירי. מליקוטי הגאונים". והביאו הגר"ע עצמו בחלק ד' (אה"ע סי' ג').

ודברי הרב בענין פאה סותרים לכאורה גם את דבריו בשו"ת יביע אומר חלק ו' (או"ח סי' י"ג), שהביא את מהר"ם אלשקר שהתיר לגלות שיער חוץ לצמתה, וזה לשונו שם: "ששערה על כתיפה, דהיינו שמניח קצת מסוף השערות, שאין איסור בגילוי קצת שער כזה, וכמ"ש כיו"ב מהר"ם אלשקר (סי' ל"ה) שאין איסור במה שנהגו לגלות שערן חוץ לצמתן, והביא ראיות לדבר". עכ"ל. ובשו"ת יביע אומר חלק ד' (אה"ע סי' ג') כתב גם להביא ראיה להתיר לאשה ללבוש מטפחת בלא רדיד עליה, ע"פ דברי מהר"ם אלשקר הנ"ל, וזה לשונו: "ודמי למ"ש מהר"ם אלשקר להתיר במקום שנהגו הנשים לצאת בשערות שחוץ לצמתן".

והנה יש מהפוסקים שכתבו כי מהר"ם אלשקר דיבר רק בגילוי שיער חוץ לצמתה בתוך ביתה ולא ברשות הרבים, ודייקו זאת מלשונו "בואו ונצווה על אלו האוסרים אותו שער לאשה בתוך ביתה". אולם גם אם נסכים שדברי מהר"ם אלשקר היו ברשות הרבים, וכמו שמשמע בפשטות ממהלך דבריו, הרי כל ראיותיו הם מהראשונים שדיברו על ק"ש מול שיער שחוץ לצמתה, ומכאן למד גם לענין היתר יציאה לרה"ר, וזה לשון מהר"ם אלשקר (סי' ל"ה): "וכתב הרשב"א ז"ל בחדושו בברכות, זה לשונו: והא דאמר רבי יצחק טפח באשה ערוה ואוקימנא באשתו לקריאת שמע... אבל פניה ידיה ורגליה וקול דיבורה שאינו זמר ושערה חוץ לצמתה שאינו מתכסה אין חוששין להם, מפני שהוא רגיל בהם ולא טריד... וכן נמי כתב בעל ארחות חיים: אבל פניה ידיה ורגליה ושערה מחוץ לצמתה שאינו מתכסה אין חוששין להם מפני שהוא רגיל בהן. וכן שמעתי שכתב בעל המכתם". עכ"ל. ואע"פ שכל הראשונים הנ"ל דברו על קריאת שמע, בכל זאת הסיק מהר"ם אלשקר מדבריהם שמותר לנשים אלה לגלות שיער זה ברשות הרבים, וכן הוא גם בפסק הרמ"א בסי' ע"ה לגבי קריאת שמע כנגד שיער שחוץ לצמתה, שהאחרונים (מג"א ומשנ"ב ועוד רבים) הבינו מכך שהוא הדין להתיר לגלות שיער זה ברה"ר במקום שנהגו, למרות שדיבר רק לענין ק"ש. ומשמע בבירור שכל מה שהתיר הרמ"א לקרוא ק"ש כנגדו, מותר גם לגלותו ברשות הרבים, שכל סיבת ההיתר בק"ש היא משום שאין שיער זה גורם הרהור, כיון שתמיד הוא גלוי. וכל זה סותר לכאורה את שיטת הרב זצ"ל, שהרמ"א התיר פאה רק לענין ק"ש.

ואגב יש להעיר עוד שבשו"ת יביע אומר (חלק ד' אה"ע סימן ג') הביא הרב את הרמ"א בדרכי משה כמתיר פאה, והסתייע ממנו להיתר הפאה לאלמנה וגרושה.

האם חיישינן ללשון "עתידיים ליתן את הדין"

בשו"ת יביע אומר (חלק ה' שם) הביא הרב את הפוסקים האוסרים, ואח"כ כתב וזה לשונו: "ומכללם הגאון בעל עצי ארזים שצווה ככרוכיא על זה, וכתב שהמורים היתר

בזה עתידים ליתן את הדין". עכ"ל. וכתב זאת בשנית במילואים שם, וכן בשו"ת יביע אומר חלק ט' (או"ח סי' ק"ה אות ו'). ומשמע מדבריו שיש מקום בהלכה להתחשב בלשון חריפה זו.

ומאידך בספר הליכות עולם (חלק א' פרשת לך לך הלכה ה') כתב הרב וזה לשונו: "מנהג הספרדים ועדות המזרח ללבוש טלית קטן תחת הבגדים, ואף הציציות מכוסות תחת הבגדים, ומנהג זה יסודתו בהררי קודש. וכן יש לנהוג לדעת רבותינו המקובלים, ואף תלמידי הישיבות טוב ונכון שלא ישנו ממנהג אבותיהם". ובהערות הביא הרב פוסקים המסייעים לדבריו, ואח"כ כתב שם: "ומכאן תשובה למש"כ במשנה ברורה (סי' ח' ס"ק כ"ו), אותם אנשים המשימים הציצית בתוך המכנסיים שלהם, לא די שהם מעלימים עיניהם ממה שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה', עוד מבזים הם את מצוות השי"ת, ועתידים הם ליתן את הדין על כך". והנה שם לא התחשב הרב זצ"ל בלשונו החריפה של הגאון בעל "משנה ברורה", ולא פסק כמותו. וכן בשו"ת יביע אומר חלק ז' (יו"ד סי' כ"ב), כתב הרב וזה לשונו: "השולחן גבוה הפריז על המדה, לומר שהמוהלים ופורעים בציפורן עתידים ליתן את הדין, ולא שביק מר חיי לכל בריה". עכ"ל. ולא התחשב בדעתו, אלא אדרבה כתב שהפריז על המדה. וראה מעין זה גם בשו"ת יביע אומר חלק ח' (או"ח סי' מ"ב אות ג'). ומוכח מדבריו, שאם יש פוסקים לסמוך עליהם, לא מתחשבים בלשונות חריפים מעין אלה, ואין מקום לזה בהלכה, דלא כמש"כ בענין פאה. וצ"ע.

ומכל מקום יש להעיר שהגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל (בנוסף למה שהתיר פאה לגרושות ואלמנות) התיר פאה גם לנשואות במקרים מסוימים, כגון שהאשה אינה מוצאת חן בעיני בעלה עם מטפחת, או כשהיא נמצאת בלחץ הסביבה והיא בעצבות מזה, או כשמדובר בחוזרת בתשובה המסכימה לכסות עם פאה. ומזה תבין שלא היה איסורו איסור גמור. והובאו דבריו בספר "מעין אומר" חלק י"ב (תשובות קצרות שכתב מפיו הרב יהודה נקי שליט"א, ששימש אצלו כמזכיר וכתב בדקדוק את נוסח השאלה והתשובה במלואן) וכן בספר "קיצור שולחן ערוך הרב עובדיה" (עמ' תרל"ט) וזה לשונו שם:

שאלה: זוג צעיר, נשואים שנה וחצי, וסיפרה האשה שלובשת מטפחת, אך אפה ארוך ולא מוצאת חן בעיני בעלה. וללבוש פאה בעלה לא מוכן, כי פוסק כרבנו [הגר"ע, לאסור פאה]. מה עושים? תשובה: "מו"ר נר"ו שאלני, מה בעלה רוצה?" ואמרתי לרבנו: "מטפחת". וענה מו"ר נר"ו: "יכולה ללבוש פאה" (פרק ב' שאלה ט/ז, עמ' קנ"ג).

שאלה: בחור משיבת חזון עובדיה שנשא אשה, ואשתו כבר שנתיים הולכת עם מטפחת. כעת קשה לה והיא בדכאון מזה. גרים בעיר בני ברק, ויש גם לחץ של המשפחה. תשובה: "שתלבש פאה. הרי היא בדיכאון, מה אתה רוצה, שתשתגע?" (פרק ב' שאלה ט/יב, עמ' קנ"ו).

שאלה: רב קהילה מחו"ל שאל, במקום מגוריו בחו"ל כל הנשים הולכות בגילוי ראש, חוץ לשתי נשים מחסידות חב"ד שהולכות עם פאה. האם אשתו יכולה ללכת עם פאה צנועה, שבולטת שזה לא שיער? תשובה: "תלבש" (פרק ג' סי' שמ"ג, עמ' ת"ו).

שאלה: בקהילה אחת בחו"ל, בה כל הנשים ללא כיסוי ראש, התחזקה אשה אחת והחלה ללכת עם פאה. אמר לה רב הקהילה, שאם לא תשים מטפחת, כבר עדיף לא כלום. מה רבנו אומר על זה? תשובה: "לא. ודאי פאה עדיף מגילוי ראש" (פרק ב' שאלה ט/טו, עמ' קנ"ח).

כמו כן התיר הגר"ע יוסף לבחור ישיבה להתחתן עם בחורה שרצונה היה לחבוש פאה, כאשר הבחור הסכים לכך רק אם יתיר לו הגר"ע יוסף בכתב ידו. וכתב לו הגר"ע שמתיר לו להתחתן עמה, ולוקח עליו את האחריות ללבישת הפאה. זה שמעתי מת"ח שהיה עד לדבר, ולא אבה לפרסם הכת"י. וכן הביא בספר "מעין אומר" הנ"ל, פרק י"ב:

שאלה: נפגש עם בחורה טובה מכל הבחינות, אך היא מתעקשת על פאה. מה יעשה? תשובה: "שיסגור, וישפיע עליה אח"כ" (פרק ג' סי' שפ"ה, עמ' ת"כ).

שאלה: בחורה שרוצה פאה, וזה עומד בפני ביטול כל הנישואין, מחמת שהבחור אינו מוכן, מה לעשות? תשובה: "יעלים עין" (פרק ב' שאלה ט"ח, עמ' קנ"ד).

שאלה: בעל תשובה, הציעו לו בחורה שרוצה ללבוש פאה. שאל האם יוכל לשאתה, והוא ישפיע עליה אחר הנישואין שתעבור למטפחת? תשובה: "אפשר" (פרק ג' סי' ר"ה, עמ' שס"א).

שאלה: בחור בן שלושים ושתים, הציעו לו בחורה מחסידות חב"ד שרצתה רק פאה, ובגלל זה עזבו. כעת הציעו לו אותה שוב, ואמר אולי זה סימן משמים? תשובה: "שיקח אותה, הוא כבר זקן, עד מתי יחכה" (פרק ג' סי' רצ"ב, עמ' ש"צ).

שאלה: נכנס בחור לשאול אם לסגור שידוך עם אחת שרוצה פאה והיא יתומה מאב? תשובה: "תסגור איתה, היא כבר בהמשך תלבש מטפחת" (פרק ג' סי' רל"ה, עמ' שע"א). ע"כ.

סיום

עוד יש להאריך הרבה בענין האוסרים שהביא בשו"ת יביע אומר, שחלקם אינם אוסרים כלל, כגון הערוך שפתח עמו את תשובתו, אבל אינו הערוך כלל, אלא מוסף הערוך שהוא אחד מהאחרונים, ובלאו הכי אין ראיה ממנו. הב"ש והיעב"ץ שאסרו גם מטפחת ואין ראיה מהם, כנ"ל בפתיחת המאמר. החיד"א, שאין ממנו ראיה לאסור כי לא הכריע בזה. הדברי חיים שאסר גם מטפחת שחורה. הגר"א, שלא אסר אלא התיר. והביאור בשיטתו ובפירושו למשנה. החת"ס, שאין ראיה ממנו לאסור. בית יצחק, שהתיר, ופני יצחק, שהתיר. וכן המתירים שהזכיר, ולא ציין עליהם שהם מתירים, כגון עדות ביהוסף, פמ"ג, מגן גיבורים, מגן אברהם, כנסת הגדולה, ועוד. וכמו כן יש עשרות מתירים שלא הזכיר בתשובתו, וחלק מהם כתבו תשובות שלמות להתיר, כשו"ת רבי עזריאל ושו"ת סתרי ומגיני. וכל זה מצריך מאמר נפרד, ואין הפנאי מסכים כעת. ועוד חזון למועד.